

คำชี้แจง

มหาสติปัฏฐานสูตรแปล และ คิริमानนทสูตรแปลนี้ เป็นสำนวนคำแปลของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (เจริญ ญาณวโร) วัดเทพศิรินทราวาส ครั้งยังเป็นพระศาสนโศภณ มีภาษาบาลี (ในวงเล็บ) และคำแปล เรียงกันไปตลอดเรื่อง ภายหลังมีการแก้ไข ๒ ครั้ง คือ

ครั้งที่ ๑ เมื่อพิมพ์ครั้งที่ ๘ ได้เอาวงเล็บออกแล้วพิมพ์ภาษาบาลีด้วยตัวดำ ให้ต่างจากคำแปล และตั้งชื่อย่อหน้าขึ้นใหม่ เพื่อให้กำหนดจดจำได้สะดวก

ครั้งที่ ๒ เมื่อพิมพ์ครั้งที่ ๑๐ ได้แก้ไขคำแปลบางคำใหม่ ตามที่ท่านผู้แปลได้แก้ไขส่งมาให้

ในการพิมพ์ครั้งที่ ๑๘ นี้ ได้แก้ไขระเบียบพิมพ์ใหม่ คือ พิมพ์คำบาลีและคำแปลไว้ในหน้าเดียวกัน โดยแยกพิมพ์คำบาลีไว้ข้างซ้าย พิมพ์คำแปลไว้ข้างขวา ตามระเบียบที่นิยมใช้อยู่ในปัจจุบัน ส่วนคำแถลงไว้ตามเดิมทั้งสิ้น

อนึ่ง คำว่า "อสุตตติ" และ "ปสุตตติ" ตามนัยแห่งอรรถกถาพระวินัยว่า "หายใจออก" และ "หายใจเข้า" ส่วนตามนัยแห่งอรรถกถาพระสูตรว่า "หายใจเข้า" และ "หายใจออก" ตรงตามรูปศัพท์และลัทธิวิชาแพทย์ แต่ในที่นี้ ท่านแปลว่า "หายใจออก" และ "หายใจเข้า" ตามนัยแห่งอรรถกถาพระวินัย จึงทำเชิงอรรถไว้ให้ทราบ หาได้แก้ไขไม่.

แผนกตำรา

มหามกุฏราชวิทยาลัย

๒๔ มกราคม ๒๕๒๓

มหาสติปัฏฐานสูตร แปล

ในทีฆนิกาย มหาวรรค หน้า ๓๒๕ ถึงหน้า ๓๕๑
และในมัชฌิมนิกาย มูลปัณณาสก์ เล่ม ๑๒ หน้า ๑๐๓ ถึงหน้า ๑๒๗
ในสุดตันตปิฎก

เอวมเม สุตํ	ข้าพเจ้าได้ฟังมาแล้วอย่างนี้ :
เอกํ สมยํ ภควา	สมัยหนึ่งพระผู้มีพระภาค
กुरुสุ วิหริติ	เสด็จประทับอยู่ในแคว้นแคว้นกुरु
กมุมาสทมมํ นาม กุรุณํ นิคโม	นิคมหนึ่งของแคว้นแคว้นกुरु ชื่อ กัมมาสทมมะ*
ตตฺร โข ภควา ภิกฺขุ อามนฺเตสิ	ในกาลนั้นแล พระผู้มีพระภาค
ภิกฺขุโวลฺลิตํ	ตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายว่า ดูก่อน ภิกษุทั้งหลาย
ภทฺทเนตฺติ เต ภิกฺขุ ภควโต	ภิกษุเหล่านั้นทูลรับว่า ข้าแต่
ปจฺจสฺสโสตฺถุ	พระองค์ผู้เจริญ
ภควา เอตทาโวจ	พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระพุทฺธ-

ภยิตินี้ว่า :-

๑. หมายความว่าตามอรรถกถาเห็นว่า ทรงทำนิคมนั้นให้เป็นโคจรคาม.

[อุทเทศ]

เอกายโน อัย ภิกขเว	ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย หนทางนี้เป็น
มคฺโค	หนทางที่ไปอันเอก [เป็นที่ไป
สตฺตานิ วิสุทฺธิยา	ของบุคคลผู้เดียว]
โสภปริเทวานํ สมตฺกุกฺกมย	เพื่อความหมดจดพิเศษของสัตว์ทั้ง
ทุกฺขโทมนสฺสฺถานํ อตฺตณฺคฺกมย	หลาย
ณายสฺส อธิคฺกมย	เพื่อข้ามพ้นความโศกและความร่ำ
นิพฺพานสฺส สจฺฉิกิริยา	ไรเสีย
ยทฺธิ จตฺตารโ สติปฺภฺจฺจนา	เพื่ออัสดงค์ดับไป แห่งเหล่าทุกข์
กตฺเม จตฺตารโ	และโทมนัส
๑. อิทฺ ภิกฺขเว ภิกฺขุ กาย	เพื่อบรรลุธรรมที่ถูกต้อง
กายานุสฺสตี วิหฺรตี	เพื่อทำพระนิพพานให้แจ้ง
	หนทางนี้คือสติปัฏฐาน [ธรรม
	เป็นที่ตั้งทั่วไปแห่งสติ] ๔ อย่า
	สติปัฏฐาน ๔ อย่าง อะไรบ้าง ?
	ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุใน
	ศาสนานี้ ย่อมพิจารณาเห็นภายใน
	กายเนื่อง ๆ อยู่

อาตปปี สมุปชาโน สติมา วิเนยฺย
โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ

มีความเพียรเผากิเลส มีสัมปชัญญะ
[ความรู้สึกรู้จัก] มีสติ [ความระลึก]
นำอภิชฌาและโทมนัส [ความ
ยินดีและความยินร้าย] ในโลก
เสียให้พินาศ.

๒. เวทนาสุ เวทนานุปสฺสึ
วิหฺรติ
อาตปปี สมุปชาโน สติมา วิเนยฺย
โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ

เธอย่อมพิจารณาเห็นเวทนาใน
เวทนาเนื่อง ๆ อยู่
มีความเพียรเผากิเลส มีสัมปชัญญะ
มีสตินำอภิชฌาและโทมนัสในโลก
เสียให้พินาศ.

๓. จิตฺเต จิตฺตานุปสฺสึ
วิหฺรติ
อาตปปี สมุปชาโน สติมา
วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ

เธอย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิต
เนื่อง ๆ อยู่
มีความเพียรเผากิเลส มีสัมปชัญญะ
มีสตินำอภิชฌาและโทมนัสในโลก
เสียให้พินาศ.

๔. ฐมฺเมสุ ฐมฺมานุปสฺสึ
วิหฺรติ
อาตปปี สมุปชาโน สติมา
วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ

เธอย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรม
เนื่อง ๆ อยู่
มีความเพียรเผากิเลส มีสัมปชัญญะ
มีสตินำอภิชฌาและโทมนัสในโลก
เสียให้พินาศ.

อุทเทโส จบอุทเทส [เนื้อความย่อ].

[กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน]

๑. กถณฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ กาย กายานุปัสสี วิหริตี	ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุย่อม พิจารณาเห็นกายในกายเนื่อง ๆ อยู่อย่างไรเล่า ?
อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ	ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุใน ศาสนานี้
อรณฺณคโถ วา	ไปที่ป่าก็ตาม
รุกฺขมฺลคโถ วา	ไปที่รุกขมุล [โคนไม้] ก็ตาม
สุญฺญาคารคโถ วา	ไปสู่เรือนว่างเปลาก็ตาม
นีสิตฺติ ปลฺลงฺกํ อาภุชิตฺวา	นั่งคู้บัลลังก์ [คือชั้นสมาธิ]
อุหฺมฺ กายํ ปณฺิชาย ปริมุขํ สตี	ตั้งกายให้ตรง ดำรงสติไว้มั่น
อุปฺภฺรเปตฺวา	เฉพาะหน้า
โส สโตว อสฺสสตี	เธอย่อมมีสติหายใจออก
สโต ปลฺสสตี	ย่อมมีสติหายใจเข้า.
[๑] ทีฆํ วา อสฺสสนฺุโต	เมื่อหายใจออกยาว ก็รู้ชัดว่า เรา
ทีฆํ อสฺสสตามีติ ปชานาตี	หายใจออกยาว
ทีฆํ วา ปลฺสสสนฺุโต ทีฆํ	หรือหายใจเข้ายาว ก็รู้ชัดว่า เรา
ปลฺสสสตามีติ ปชานาตี	หายใจเข้ายาว.

๑. นี้ แปลตามนัยแห่งอรรถกถาพระวินัย แต่ตามนัยแห่งอรรถกถาพระสูตร ท่านแปล "อสฺสสตี" ว่า "หายใจเข้า" "ปลฺสสตี" ว่า "หายใจออก"

[๒] รตุตฺ ภา อสุตฺตสนฺโตะ	หรือหายใจออกสั้น ก็รู้ชัดว่า เรา
รตุตฺ อสุตฺตสํมิตี ปชานาติ	หายใจออกสั้น
รตุตฺ ภา ปสุตฺตสนฺโตะ รตุตฺ	หรือหายใจเข้าสั้น ก็รู้ชัดว่า เรา
ปสุตฺตสํมิตี ปชานาติ	หายใจเข้าสั้น.
[๓] สพฺพภายปฏฺฐิเวทึ	ย่อมสำเนียงกว่า เราจักเป็นผู้
อสุตฺตสิตฺตสํมิตี สิกฺขชติ	กำหนดรู้กายทั้งหมด หายใจออก
สพฺพภายปฏฺฐิเวทึ ปสุตฺตสิตฺต-	ย่อมสำเนียงกว่า เราจักเป็นผู้
สํมิตี สิกฺขชติ	กำหนดรู้กายทั้งหมด หายใจเข้า.
[๔] ปสุตฺตมฺภยํ ภายสฺงฺขารํ	ย่อมสำเนียงกว่า เราจักระงับกาย-
อสุตฺตสิตฺตสํมิตี สิกฺขชติ	สังขาร หายใจออก
ปสุตฺตมฺภยํ ภายสฺงฺขารํ ปสุตฺตสิตฺต-	ย่อมสำเนียงกว่า เราจักระงับกาย-
สํมิตี สิกฺขชติ	สังขาร หายใจเข้า
เสยฺยถาปี ภิกฺขเว ทฺกฺโข	ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย แม้นั้นใด
ภมฺกาโร ภา ภมฺการนฺตฺวาเสี ภา	นายช่างกลึงหรือลูกมือของนายช่าง
	กลึงผู้ฉลาด
ทีฆํ ภา อญฺจนฺโตะ ทีฆํ	หรือชักเชือกกลึงยาว ก็รู้ชัดว่า
อญฺจนํมิตี ปชานาติ	เราชักเชือกกลึงยาว
รตุตฺ ภา อญฺจนฺโตะ รตุตฺ	หรือชักเชือกกลึงสั้น ก็รู้ชัดว่า
อญฺจนํมิตี ปชานาติ	เราชักเชือกกลึงสั้น
เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ	ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นนั้นนั้นแล
	ภิกษุ.

- [๑] ทีฆัม วา อสฺสสนฺโต
ทีฆัม อสฺสสามีติ ปชานาติ
ทีฆัม วา ปสฺสสนฺโต ทีฆัม
ปสฺสสามีติ ปชานาติ
- [๒] รสฺสํ วา อสฺสสนฺโต
รสฺสํ อสฺสสามีติ ปชานาติ
รสฺสํ วา ปสฺสสนฺโต รสฺสํ
ปสฺสสามีติ ปชานาติ
- [๓] สพฺพกายปฏฺฐิตฺเวทึ
อสฺสทิสฺสามีติ สิกฺขติ
สพฺพกายปฏฺฐิตฺเวทึ ปสฺสทิสฺ-
สามีติ สิกฺขติ
- [๔] ปสฺสสมุญฺญํ กายสงฺขารํ
อสฺสทิสฺสามีติ สิกฺขติ
ปสฺสสมุญฺญํ กายสงฺขารํ
ปสฺสทิสฺสามีติ สิกฺขติ
- อิติ อชฺฌตฺตํ วา กาย
กายานุปฺสฺสี วิหฺรติ
พหิทฺฐา วา กาย กายานุปฺสฺสี
วิหฺรติ
- เมื่อหายใจออกยาว ก็รู้ชัดว่า เรา
หายใจออกยาว
หรือหายใจเข้ายาว ก็รู้ชัดว่า เรา
หายใจเข้ายาว.
หรือหายใจออกสั้น ก็รู้ชัดว่า เรา
หายใจออกสั้น
หรือหายใจเข้าสั้น ก็รู้ชัดว่า เรา
หายใจเข้าสั้น.
ย่อมสำเนียงกว่า เราจักเป็นผู้
กำหนดรู้กายทั้งหมด หายใจออก
ย่อมสำเนียงกว่า เราจักเป็นผู้
กำหนดรู้กายทั้งหมด หายใจเข้า.
ย่อมสำเนียงกว่า เราจักระงับกาย-
สังขาร หายใจออก
ย่อมสำเนียงกว่า เราจะระงับกาย-
สังขาร หายใจเข้า.
อย่างนี้ ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นกาย
ในกายเป็นภายในบ้าง
ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายเป็น
ภายนอกบ้าง

อชุตตพหิทฺฐา วา กาย	ย่อมพิจารณาเห็นกายใน กาย ทั้ง
กายานุปัสฺสี วิหฺรติ	ภายในทั้งภายนอกข้าง
สมุทฺถมฺมานุปัสฺสี วา กายสุมี	ย่อมพิจารณาเห็นธรรมาคือความ
วิหฺรติ	เกิดขึ้นในกายข้าง
วชฺมฺมานุปัสฺสี วา กายสุมี	ย่อมพิจารณาเห็นธรรมาคือความ
วิหฺรติ	เสื่อมไปในกายข้าง
สมุทฺถวชฺมฺมานุปัสฺสี วา	ย่อมพิจารณาเห็นธรรมาคือทั้ง
กายสุมี วิหฺรติ	ความเกิดขึ้น ทั้งความเสื่อมไปใน
	กายข้าง
อตฺุติ กาโยติ วา ปนฺนสฺส	ก็หรือสติ ความระลึก ว่ากายมีอยู่
สฺติ ปจฺจุปฺภุจฺจิตฺตา โหติ	เข้าไปตั้งอยู่เฉพาะหน้าแก่เธอ นั้น
ยวาทฺว ฌาณมตฺตตาย	แต่เพียงสักว่าญาณ ความรู้
ปตฺติสฺสตฺติมตฺตตาย	แต่เพียงสักว่าความอาศัยระลึก
อนิสฺสโถ จ วิหฺรติ	เธอย่อมมีสันดานอันค้นหาและ
	ทวิภูมิจึงไม่อาศัยอยู่ด้วย
น จ กิณฺนิจิ โลเก อูปาทียติ	ย่อมไม่ถือนั่นอะไร ๆ ในโลกด้วย
เอวมฺปิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ กาย	ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุย่อม
กายานุปัสฺสี วิหฺรติ	พิจารณาเห็นกายในกายเนื่อง อยู่
	อย่างนี้แล.

อานาปานปพฺพํ จบข้อกำหนดด้วยลมหายใจออกและเข้า.

[๒] ปุณ จปริ ภิกขเว คุก่อนภิกษุทั้งหลาย ข้ออื่นยังมีอยู่
ภิกขุ อีก ภิกษุ,
คจฺจนฺโต วา คจฺจนฺมิตฺติ เมื่อเดินก็รู้ชัดว่า เตียวนี้เราเดิน
ปชานาติ
จิตฺต ว จิตฺตมฺหิตฺติ ปชานาติ หรือเมื่อยืนก็รู้ชัดว่า เตียวนี้เรายืน
นิสินฺโน วา นิสินฺนอมฺหิตฺติ หรือเมื่อนั่ง ก็รู้ชัดว่า เตียวนี้เรา
ปชานาติ นั่ง
สยาโน วา สยาโนมฺหิตฺติ หรือเมื่อนอน ก็รู้ชัดว่า เตียวนี้
ปชานาติ เรานอน
ยถา ยถา วา ปนสฺส กายโย อนึ่ง หรือเขอนั้นเป็นผู้ตั้งกายไว้
ปณฺหิตฺโต โหติ แล้วอย่างใด ๆ
ตถา ตถา นํ ปชานาติ ก็ย่อมรู้ชัดอาการกายนั้นอย่างนั้น ๆ
อิตฺติ อชฺมตฺตํ วา ฯ เป ฯ ความแปลเหมือนบทต้นคดูที่หน้า ๖.
วิหฺรติ บรรทัด ๑๗ ถึงหน้า ๗ บรรทัด ๑๘.

อิริยาปฺลปฺพุทฺถํ จบข้อกำหนดด้วยอิริยาบถ.

[๓] ปุณ จปริ ภิกขเว คุก่อนภิกษุทั้งหลาย ข้ออื่นยังมี
ภิกขุ อยู่อีก ภิกษุ,
อภิกฺกนฺเต ปภฺกิกฺกนฺเต ย่อมเป็นผู้ทำสัมปชัญญะ [ความ
สมฺปชานการี โหติ รู้ตัว] ในการก้าวไปข้างหน้าและ
ถอยกลับมาข้างหลัง.

อาโลกิต วิโลกิต สมุปขาน- ย่อมเป็นผู้ทำสัมปชัญญะ ในการ
การี โหติ แลไปข้างหน้า และเหลียว ไปข้าง
ซ้ายข้างขวา.

สมมุณฺชิตะ ปสาริตะ สมุปขาน- ย่อมเป็นผู้ทำสัมปชัญญะ ในการรู้
การี โหติ อวัยวะเข้าและเหยียดอวัยวะออก.

สงฺฆาภิปคฺตจิวรรชารณะ สมุปขานการี โหติ ย่อมเป็นผู้ทำสัมปชัญญะ ในการ
ทรงผ้าสังฆาภิบาตรและจีวร.

อลิตะ ปีเต ขายิตะ สายิตะ สมุปขานการี โหติ ย่อมเป็นผู้ทำสัมปชัญญะ ในการ
กินดื่มเคี้ยวและดื่ม.

อุจฺจารปสฺสาวกมฺเม สมุปขาน- การี โหติ ย่อมเป็นผู้ทำสัมปชัญญะ ในการ
ถ่ายอุจจาระและปัสสาวะ.

คเต จิตะ นิสินฺเน สุตฺเต ชาคริตะ ภาสิตะ ตฺถุหีภาเว สมุปขานการี โหติ ย่อมเป็นผู้ทำสัมปชัญญะ ในการ
เดิน ยืน นั่ง หลับ ตื่น พุด
และนั่ง.

อิตติ อชฺมคฺคตํ วา ๆ เป ๆ วิหริตี ความแปลเหมือนบทต้น คู่ที่หน้า ๖
บรรทัด ๑๗ ถึงหน้า ๗ บรรทัด ๑๕.

สมุปชฺฌณฺปพฺพํ จบข้อกำหนดด้วยสัมปชัญญะ.

[๔] ปุณ จปริ ภิกฺขเว กุก่อนภิกษุทั้งหลาย ข้ออื่นยังมีอยู่
ภิกฺขุ อิก ภิกฺขุ.

อิมเมว กายํ อุทฺธํ ปาทตลา ย่อมพิจารณาภายในแล เบื้องบนแต่
อโธ เกสมตฺตกา ตจฺปริญฺตํ พื้นเท้าขึ้นไป เบื้องต่ำแต่ปลายผม
ปุรฺนฺนํ นปฺปการสฺส อสฺสจฺฉิโน ลงมา มีหนังเป็นที่สุดโดยรอบ
ปจฺจเวกฺขติ เต็มด้วยของไม่สะอาดมีประการ

ต่าง ๆ ว่า

อตุลฺลํ อิมสฺสมี กายเ	มืออยู่ในภายใน
เกสสา	ผม
โลมา	ขน
นขา	เล็บ
ทนฺตุตา	พื่น
ตโจ	หนัง
มํตํ	เนื้อ
นหารู	เอ็น
อภฺฐจฺฉิ	กระดูก
อภฺฐจฺฉิมิลฺลขํ	เยื่อในกระดูก
วกฺกํ	ไต
หทยํ	หัวใจ
ยกนํ	ตับ
กิโลมกํ	พังผืด
ปีหํ	ม้าม
ปปฺปผาสํ	ปอด

อนุต	ไ้ใหญ่
อนุตคุณิ	ไ้ทบ
อุทริย	อาหารใหม่
กริถ	อาหารเก่า
ปีตุต	น้ำดี
เสมห	น้ำเสลด
ปุพุโพ	น้ำเหลือง
โลหิต	น้ำเลือด
เสโท	น้ำเหงื่อ
เมโท	น้ำมันข้น
อสสุ	น้ำตา
วสา	น้ำมันเหลว
เชโพ	น้ำลาย
สิงฆาณิกา	น้ำมูก
ลลิกา	น้ำไขข้อ
มุตต	น้ำมูตร
เสยยถาปี ภิกขเว	ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย แม้นั้นใด
อุภโตมุขา มุโตพี	ไ้มีปาก ๒ ข้าง
ปุรา นานาวิหิตสุส ฐณฺณสุส	เต็มไปด้วยธัญญาชาติมีประการ
	ต่าง ๆ
เสยยถิถ	คืออะไรบ้าง ?

สตীন	คือข้าวสาลี
วีหีน	ข้าวเปลือก
มุกคาน	ถั่วเขียว
มาสาน	ถั่วเหลือง
ติลาน	งา
ตณฺฑลาน	ข้าวสาร
ตเมนํ จกฺขมา ปุริโส	บุรุษมีจักขุแก่ไถ้นั้นออกแล้ว พึง
มฺลฺลจฺตฺวา ปจฺจเวกฺขเยย	เห็นได้ว่า
อิเม สาลี	เหล่านี้ ข้าวสาลี
อิเม วีหี	เหล่านี้ ข้าวเปลือก
อิเม มุกฺคา	เหล่านี้ ถั่วเขียว
อิเม มาสา	เหล่านี้ ถั่วเหลือง
อิเม ทิลา	เหล่านี้ งา
อิเม ตณฺฑลา	เหล่านี้ ข้าวสาร
เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ	ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นนั่นแล
	ภิกษุ.
อิเมว กายํ อุกฺกํ ปาทถลา	ย่อมพิจารณากายนี้แล เบื้องบน
อโธ เกสมตฺถกา ตจฺปริญฺตํ	แต่พื้นเท้าขึ้นไป เบื้องต่ำแต่ปลาย
ปุรณฺนํ นปฺปการสฺส อสฺสจฺโณ	ผลลงมา มีหนังเป็นที่สุดโดยรอบ
ปจฺจเวกฺขติ	เต็มด้วยของไม่สะอาดมีประการ
	ต่าง ๆ ว่า

อตุลฺลิมฺ สุมิ กาย	มีอยู่ในกายนี้
เกสา	ผม
โลมา	ขน
นขา	เล็บ
ทนต์	ฟัน
ตโจ	หนัง
มฺล	เนื้อ
นหารู	เอ็น
อฏฺฐี	กระดูก
อฏฺฐิมิลขั	เยื่อในกระดูก
วฏฺก	ไต
หทย	หัวใจ
ยกน	ตับ
กิโลมก	พังผืด
ปีห	ม้าม
ปปฺผาล	ปอด
อนุต	ไส้ใหญ่
อนุตคณ	ไส้ทบ
อุทรีย	อาหารใหม่
กรีส	อาหารเก่า
ปีตต	น้ำดี

เสมหิ	น้ำเสลด
ปุพฺโพ	น้ำเหลือง
โลหิตํ	น้ำเลือด
เสโท	น้ำเหงื่อ
เมโท	น้ำมันชั้น
อสุสุ	น้ำตา
วสา	น้ำมันเหลว
เขโผ	น้ำลาย
สิงฺฆาณิกา	น้ำมูก
ลลิกา	น้ำไขข้อ
มฺมุตํ	น้ำมูตร

อิติ อชฺฐมตฺตํ วา ๗ เป ๗ วิหฺรติ ความแปลเหมือนต้น คู่มือ
หน้า ๖ บรรทัด ๑๗ ถึงหน้า ๗
บรรทัด ๑๕.

ปฏิกูลปพฺพํ จบข้อกำหนดด้วยกายเป็นของปฏิกูล.

๕. ปุณ จปริ ภิกฺขเว คู่ก่อนภิกษุทั้งหลาย ข้ออื่นยังมีอยู่
ภิกฺขุ อีก ภิกษุ.
อิมเมว กายํ ยถาจิตํ ย่อมพิจารณากายอันตั้งอยู่ตามที่
ยถาปณฺหิตํ ธาตุโส ปจฺจเวกฺขติ ตั้งอยู่ตามปรกตินี้แน่ โดยความ
เป็นธาตุว่า
อตุลฺลิมสฺสมี กายมฺหิ มื่ออยู่ในกายนี้

ปจวีชาตุ	ชาตุนิน
อาโปชาตุ	ชาตุน้ำ
เตโชชาตุ	ชาตุนไฟ
วาโยชาตุ	ชาตุลม
เสยฺยถาปี ภิกฺขเว	ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย แม้นั้นใด
ทกฺโข โคฆาตโก วา	คนฆ่าโคหรือลูกมือของคนฆ่าโค
โคฆาตกนฺตฺวาเสี วา	ผู้ฆลาด
คาวิ วชิตฺวา	ฆ่าแม่โคแล้ว
จาตุมฺมหาปเถ วิลโล	พึงแบ่งออกเป็นส่วน ๆ แล้วนั่งอยู่
ปฏฺวิภชิตฺวา นิสินฺโน อสฺส	ที่หนทางใหญ่ ๔ แพร่ง
เอวเมว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ	ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นนั้นนั้นแล
	ภิกษุ,
อิมเมว กายํ ยถาลิตํ	ย่อมพิจารณากายอันตั้งอยู่ตามที่
ยถาปณฺหิตํ ชาตฺโส	ตั้งอยู่ตามปรกตินี้แล้ว โดยความ
ปจฺจเวกฺขติ	เป็นชาตุว่า
อตุลฺลิมสฺมึ กายเ	มีอยู่ในกายนี้
ปจวีชาตุ	ชาตุนิน
อาโปชาตุ	ชาตุน้ำ
เตโชชาตุ	ชาตุนไฟ
วาโยชาตุ	ชาตุลม

อติ อชุตตัม วา ฯ เป ฯ ความแปลเหมือนบทต้น คูที่
วิหริติ หน้า ๖ บรรทัด ๑๗ ถึงหน้า ๗
บรรทัด ๑๕.

ธาตุปพฺพํ จบข้อกำหนดด้วยธาตุ.

๖. ปฺน จปริ ภิกฺขเว คู่ก่อนภิกษุทั้งหลาย ข้ออื่นยังมีอยู่
ภิกฺขุ อีก ภิกษุ,
เสยฺยถาปิ ปสฺเสยฺย สรริรํ เหมือนกะว่า จะพึงเห็นสรริระ

[ศพ]

สฺวีถิกาย จฑฺฑิตํ	ที่เขาทิ้งไว้แล้วในป่าช้า
เอกาหมตํ วา	ตายแล้ววัน ๑ หรือ
ทฺวีหมตํ วา	หรือตายแล้ว ๒ วัน
ตีหมตํ วา	หรือตายแล้ว ๓ วัน
อุทฺฐุมตํ	อันขึ้นพอง
วินิลกํ	มีสีเขียวน่าเกลียด
วิปฺพุกฺขชาติ	เป็นสรริระมีน้ำเหลืองไหลน่าเกลียด
โส อิมฺเว กายํ อุปสฺสฺหริติ	เธอก็ نرمเข้ามาสู่กายนี้แล้ว
อยมฺปิ โข กาโย	ถึงร่างกายอันนี้แล้ว
เอวํธมฺโม	ก็มิอย่างนี้เป็นธรรมดา
เอวํภาวี	จักเป็นอย่างนี้
เอวํ อนตฺติโต	ไม่ล่วงความเป็นอย่างนี้ไปได้

อิติ อชฺมตฺตํ วา ฯ เป ฯ ความแปลเหมือนบทต้น คูที่
วิหริติ หน้า ๖ บรรทัด ๑๗ ถึงหน้า ๗

บรรทัด ๑๕.

๗. ปุณ จปริ ภิกฺขเว คู่ก่อนภิกษุทั้งหลาย ข้ออื่นยังมี
ภิกฺขุ อยู่อีก ภิกษุ,
เสยฺยถาปิ ปสฺเสยฺย สรีริ เหมือนกะว่า จะพึงเห็นสรีระ

[ศพ]

สึวลิกาย จฑฺฑติํ ที่เขาทิ้งไว้แล้วในป่าช้า
กาเกหิ วา ขชฺชมานํ อันฝูงกาจิกกินอยู่บ้าง
คิษฺฌเมหิ วา ขชฺชมานํ ฝูงแร้งจิกกินอยู่บ้าง
กฺกุลเลหิ วา ขชฺชมานํ ฝูงนกกตะกรุมจิกกินอยู่บ้าง
สุวาณฺเหหิ วา ขชฺชมานํ หมู่สุนัขกัดกินอยู่บ้าง
สิงฺกุลาลेหิ วา ขชฺชมานํ หมู่สุนัขจิ้งจอกกัดกินอยู่บ้าง
วิวิเรหิ วา ปาณกฺขาเตหิ หมู่สัตว์ตัวเล็ก ๆ ต่าง ๆ กัดกิน
ขชฺชมานํ อยู่บ้าง
โส อิมเมว กายํ อุปสฺสฺหริติ เธอก็น้อมเข้ามาสู่กายนี้แล้ว
อยมฺปิ โข กาโย ถึงร่างกายอันนี้เล่า
เอวํธมฺโม ก็มีอย่างนี้เป็นธรรมดา
เอวํภาวี จักเป็นอย่างนี้
เอวํ อนตฺติโต ไม่ล่วงความเป็นอย่างนี้ไปได้.

อติ อชฺมตฺตํ วา ฯ เป ฯ ความแปลเหมือนบทต้น คูที่
วิหฺรติ หน้า ๖ บรรทัด ๑๗ ถึงหน้า ๗

บรรทัด ๑๕.

๘. ปุณ จปฺริ ภิกฺขเว คู่ก่อนภิกษุทั้งหลาย ข้ออื่นยังมี
ภิกฺขุ อยู่อีก ภิกษุ.
เสยฺยถาปิ ปสฺเสยฺย สริริ เหมือนกะว่า ฟังเห็นสริริระ ศพ
สึวลิกาย จฑฺฑิตํ ที่เขาทิ้งไว้แล้วในป่าช้า
อภฺภูจิสฺขุลิกํ เป็นร่างกระดูก
สมฺสโลหิตํ ยังมีเนื้อและเลือด
นหารุสมฺพนฺธํ อันเส้นเอ็นผูกมัดอยู่
โส อิมเมว กายํ อุปสฺสฺหฺรติ เธอก็น้อมเข้ามาสู่กายนี้แล้ว
อยมฺปิ โข กาโย ถึงร่างกายอันนี้เล่า
เอวฺธมฺโม ก็มีอย่างนี้เป็นธรรมดา
เอวฺภาวี จักเป็นอย่างนี้
เอวฺ อนติโต ไม่ล่วงความเป็นอย่างนี้ไปได้.
อติ อชฺมตฺตํ วา ฯ เป ฯ ความแปลเหมือนบทต้น คูที่
วิหฺรติ หน้า ๖ บรรทัด ๑๗ ถึงหน้า ๗

บรรทัด ๑๕.

๙. ปุณ จปฺริ ภิกฺขเว คู่ก่อนภิกษุทั้งหลาย ข้ออื่นยังมี
ภิกฺขุ อยู่อีก ภิกษุ,
เสยฺยถาปิ ปสฺเสยฺย สริริ เหมือนกะว่า ฟังเห็นสริริระ ศพ

สิวถิกาย จตุทิตํ ที่เขาทิ้งไว้แล้วในป่าช้า
อภฺจิสฺขลิกํ เป็นร่างกระดูก
นิมฺมตฺสโลหิตมฺกฺจิตํ เปื้อนด้วยเลือดแต่ปราศจากเนื้อ
แล้ว

นหารุสมฺพนฺธํ ยังมีเส้นเอ็นผูกมัดอยู่
โส อิมเมว กายํ อุปสํหริติ เธอก็น้อมเข้ามาสู่กายนี้แล้ว
อยมฺปิ โข กายโย ถึงร่างกายอันนี้เล่า
เอวํธมฺโม ก็มีอย่างนี้เป็นธรรมดา
เอวํภาวี จักเป็นอย่างนี้
เอวํ อนตฺติโต ไม่ล่วงความเป็นอย่างนี้ไปได้.
อิติ อชฺชตฺตํ วา ๗ เป ๗ ความแปลเหมือนบทต้น ดูที่
วิหริติ หน้า ๖ บรรทัด ๑๗ ถึงหน้า ๗
บรรทัด ๑๕.

๑๐. ปุณฺ จปรํ ภิกฺขเว ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ข้ออื่นยังมี
ภิกฺขุ อยู่อีก ภิกษุ,
เสยฺยถาปี ปสฺเสยฺย สรีรํ เหมือนกะว่า ฟังเห็นสรีระ ศพ
สิวถิกาย จตุทิตํ ที่เขาทิ้งไว้แล้วในป่าช้า
อภฺจิสฺขลิกํ เป็นร่างกระดูก
อปคตมฺสโลหิตํ ปราศจากเนื้อและเลือดแล้ว
นหารุสมฺพนฺธํ ยังมีเส้นเอ็นผูกมัดอยู่
โส อิมเมว กายํ อุปสํหริติ เธอก็น้อมเข้ามาสู่กายนี้แล้ว

อยมปิ โข กาโย ถึงร่างกายอันนี้เล่า
เอวัธมโม ก็ยังมีอย่างนี้เป็นธรรมดา
เอวัภาวี จักเป็นอย่างนี้
เอวั อนตีโต ไม่ล่วงความเป็นอย่างนี้ไปได้.
อิติ อชฺฌตฺตํ วา ๗ เป ๗ ความแปลเหมือนบทต้น ดูที่
วิหริติ หน้า ๖ บรรทัด ๑๗ ถึงหน้า ๗
 บรรทัด ๑๕.

๑๑. ปุณ จปริ ภิกฺขเว ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ข้ออื่นยังมี
ภิกฺขุ อยู่อีก ภิกษุ,
เสยฺยถาปี ปสฺเสยฺย สรีริ เหมือนกะว่า ฟังเห็นสรีระ [ศพ]
สีวลิกาย ฉทฺทิตํ ที่เขาทิ้งไว้แล้วในป่าช้า
อฏฺฐิกานิ คือเป็นกระดูก
อปคตนา Русสมฺพนฺธานิ ปราศจากเส้นเอ็นเครื่องผูกมัดแล้ว
ทิสาวิทิสว วิกุชิตฺตานิ เรี่ยรายไปแล้วในทิศใหญ่และทิศ
 น้อย

อณฺเณน หตฺถฏฺฐิกํ คือกระดูกมือ [ไปอยู่] ณ ที่อื่น
อณฺเณน ปาทฏฺฐิกํ กระดูกเท้า [ไปอยู่] ณ ที่อื่น
อณฺเณน ชงฺฆฏฺฐิกํ กระดูกแข้ง [ไปอยู่] ณ ที่อื่น
อณฺเณน อูรฺฏฺฐิกํ กระดูกขา [ไปอยู่] ณ ที่อื่น
อณฺเณน กฏฺฐิกํ กระดูกสะเอว [ไปอยู่] ณ ที่อื่น
อณฺเณน ปิฏฺฐิกณฺณฏฺฐิกํ กระดูกสันหลัง [ไปอยู่] ณ ที่อื่น

อณฺเณน ฆาตฺถกฺกัณฺโณ	กระดุกซี่โครง [ไปอยู่] ณ ที่อื่น
อณฺเณน อูรฺกัณฺโณ	กระดุกหน้าอก [ไปอยู่] ณ ที่อื่น
อณฺเณน พาหุคฺกัณฺโณ	กระดุกแขน [ไปอยู่] ณ ที่อื่น
อณฺเณน อังคฺกัณฺโณ	กระดุกไหล่ [ไปอยู่] ณ ที่อื่น
อณฺเณน คีวคฺกัณฺโณ	กระดุกคอ [ไปอยู่] ณ ที่อื่น
อณฺเณน หนุคฺกัณฺโณ	กระดุกคาง [ไปอยู่] ณ ที่อื่น
อณฺเณน ทนฺตคฺกัณฺโณ	กระดุกฟัน [ไปอยู่] ณ ที่อื่น
อณฺเณน สีสกฺกัณฺโณ	กะโหลกศีรษะ [ไปอยู่] ณ ที่อื่น
โส อิมเมว กายํ ออุปฺสัหฺรติ	เธอก็น้อมเข้ามาสู่กายนี้แล้ว
อยมฺปิ โข กาโย	ถึงร่างกายอันนี้แล้ว
เอวํชฺมุโม	ก็มิอย่างนี้เป็นธรรมดา
เอวํภาวี	คงเป็นอย่างนี้
เอวํ อนตฺติโต	ไม่ล่วงความเป็นอย่างนี้ไปได้.
อิตฺติ อชฺฌตฺตํ วา ๆ เป ๆ	ความแปลเหมือนบทต้น ดูที่
วิหฺรติ	หน้า ๖ บรรทัด ๑๗ ถึงหน้า ๗

บรรทัด ๑๕.

๑๒. ปุณฺ จปรี ภิภฺขเว	ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ข้ออื่นยังมี
ภิภฺขุ	อยู่อีก ภิกษุ,
เสยฺยถาปี ปสฺเสยฺย สรริ	เหมือนกะว่า ฟังเห็นสรริระ [ศพ]
สึวลิกาย ฆทฺทิตฺ	ที่เขาทิ้งไว้แล้วในป่าช้า
อฏฺฐิกานิ	คือเป็นกระดูก

เสตานิ มีสีขาว
สุขวณฺณูปนิทานิ เปรียบด้วยสีสังข์
โส อิมเมว กายํ อุปลํหฺรติ เธอก็น้อมเข้ามาสู่กายนี้แล้ว
อยมฺปิ โข กาโย ถึงร่างกายอันนี้เล่า
เอวํชฺมุโม ก็มีอย่างนี้เป็นธรรมดา
เอวํภาวี จักเป็นอย่างนี้
เอวํ อนติโต ไม่ล่วงความเป็นอย่างนี้ไปได้.
อิตฺติ อชฺมตฺตํ วา ฯ เป ฯ ความแปลเหมือนบทต้น คูที่
วิหฺรติ หน้า ๖ บรรทัด ๑๗ ถึงหน้า ๗
บรรทัด ๑๕.

๑๓. ปุณ จปริ ภิกฺขเว คู่ก่อนภิกษุทั้งหลาย
ภิกฺขุ ซ้ออื่นยังมีอยู่อีก ภิกษุ,
เสยฺยถาปี ปสุเสยฺย สริริ เหมือนกะว่า ฟังเห็นสริระ [ศพ]
สึวถิกาย ฉตฺตํ ที่เขาทิ้งไว้แล้วในป่าช้า
อฏฺฐิกานิ ถือเป็นกระดูก
ปฺลุชฺชกิตานิ เป็นกองเรี่ยรายแล้ว
เตโรวสุตฺติกานิ มีในภายนอก [เกิน] ปีหนึ่ง
ไปแล้ว

โส อิมเมว กายํ อุปลํหฺรติ เธอก็น้อมเข้ามาสู่กายนี้แล้ว
อยมฺปิ โข กาโย ถึงร่างกายอันนี้เล่า
เอวํชฺมุโม ก็มีอย่างนี้เป็นธรรมดา

กายนุปลีสนาสติปัฏฐาน

จบกายนุปลีสนาสติปัฏฐาน.

เวทนानุปลีสนาสติปัฏฐาน

กถลฺยจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็อย่างไร
ภิกษุ,

เวทนาสุ เวทนานุปลฺฐี วิหฺรติ ย่อมพิจารณาเห็นเวทนา ความรู้
รสอารมณ์ ในเวทนาเนื่อง ๆ อยู่.

๑. อิทฺ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุใน
ศาสนานี้

สุขํ เวทณํ เวทียมาโน เมื่อรู้รสสุขเวทนา

สุขํ เวทณํ เวทียามีติ ปชานาติ ก็รู้ชัดว่า บัดนี้เรารู้รสสุขเวทนา.

๒. ทฺวฺกฺขํ เวทณํ เวทียมาโน เมื่อรู้รสทุกขเวทนา

ทฺวฺกฺขํ เวทณํ เวทียามีติ ปชานาติ ก็รู้ชัดว่า บัดนี้เรารู้รสทุกขเวทนา.

๓. อทุกฺขมสุขํ เวทณํ เมื่อรู้รสอทุกขมสุขเวทนา ไม่

เวทียมาโน ทุกข์ไม่สุข

อทุกฺขมสุขํ เวทณํ เวทียามีติ ก็รู้ชัดว่า บัดนี้เรารู้รสอทุกขม-
ปชานาติ สุขเวทนา.

๔. ตามิสฺสํ วา สุขํ เวทณํ หรือเมื่อรู้รสสุขเวทนามีอมิส

เวทียมาโน คือเจ้อกามคุณ

สามีสฺ สุขํ เวทนํ เวทียามิตี ก็รู้ชัดว่า บัดนี้เรารู้รสสุขเวทนา
ปชานาติ มีอามิส.

๕. นีรามิสฺ วา สุขํ หรือเมื่อรู้รสสุขเวทนาไม่มีอามิส
เวทนํ เวทียมาโน คือไม่เจืออามิส

นีรามิสฺ สุขํ เวทนํ เวทียามิตี ก็รู้ชัดว่า บัดนี้เรารู้รสสุขเวทนา
ปชานาติ ไม่มีอามิส.

๖. สามีสฺ วา ทุกฺขํ หรือเมื่อรู้รสทุกขเวทนามีอามิส
เวทนํ เวทียมาโน

สามีสฺ ทุกฺขํ เวทนํ ก็รู้ชัดว่า บัดนี้เรารู้รสทุกขเวทนา
เวทียามิตี ปชานาติ มีอามิส.

๗. นีรามิสฺ วา ทุกฺขํ หรือเมื่อรู้รสทุกขเวทนาไม่มีอามิส
เวทนํ เวทียมาโน

นีรามิสฺ ทุกฺขํ เวทนํ ก็รู้ชัดว่า บัดนี้เรารู้รสทุกขเวทนา
เวทียามิตี ปชานาติ ไม่มีอามิส.

๘. สามีสฺ วา อทุกฺขมสุขํ หรือเมื่อรู้รสอทุกขมสุขเวทนามี
เวทนํ เวทียมาโน อามิส

สามีสฺ อทุกฺขมสุขํ เวทนํ ก็รู้ชัดว่า บัดนี้เรารู้รสอทุกขม-
เวทียามิตี ปชานาติ สุขเวทนามีอามิส.

๙. นีรามิสฺ วา อทุกฺขมสุขํ หรือเมื่อรู้รสอทุกขมสุขเวทนาไม่มี
เวทนํ เวทียมาโน อามิส

นिरามิสํ อทุกขมสุขํ เวทนํ ก็รู้ชัดว่า บัดนี้เรารู้รสอทุกขมสุข

เวทียมามีติ ปชานาติ เวทนาไม่มีอมิส.

อิติ อหุตฺตํ วา เวทนาสุ อย่างนี้ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นเวท-

เวทนานุปฺสฺสึ วิหฺรติ นานาในเวทนาเป็นภายในบ้าง

พหิทฺฐา วา เวทนาสุ ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนา

เวทนานุปฺสฺสึ วิหฺรติ เป็นภายนอกบ้าง

อหุตฺตพหิทฺฐา วา เวทนาสุ ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนา

เวทนานุปฺสฺสึ วิหฺรติ ทั้งภายในทั้งภายนอกบ้าง

สมุทฺถยชฺชมฺมานุปฺสฺสึ วา เวทนาสุ ย่อมพิจารณาเห็นธรรมาคือความ

วิหฺรติ เกิดขึ้นในเวทนาบ้าง

วชฺชมฺมานุปฺสฺสึ วา เวทนาสุ ย่อมพิจารณาเห็นธรรมาคือความ

วิหฺรติ เสื่อมไปในเวทนาบ้าง

สมุทฺถยวชฺชมฺมานุปฺสฺสึ วา ย่อมพิจารณาเห็นธรรมาคือทั้ง

เวทนาสุ วิหฺรติ ความเกิดขึ้นทั้งความเสื่อมไปใน

เวทนาบ้าง

อตฺุติ เวทนาติ วา ปนฺสฺส สฺติ ก็หรือสติ ความระลึก ว่า

ปจฺจุปฺภุจฺจิตา โหติ เวทนามีอยู่ เข้าไปตั้งอยู่เฉพาะ

หน้าแก่เธอนั้น

ยาวเทว ญาณมตฺตตาย แต่เพียงสักว่าญาณ ความรู้

ปติสฺสฺสฺติมตฺตตาย แต่เพียงสักว่าความอาศัยระลึก

อนิสฺสโร จ วิหริ

เธอย่อมมี สันดานอันค้นหาและ

ทักขิไม่อาศัยอยู่ด้วย

น จ กิณฺจ โสเก อุปาทิยติ

ย่อมไม่มีถ้อยมั่นอะไร ๆ ในโลกด้วย

เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ เวทนาสุ

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุย่อม

เวทนานุปฺสฺสึ วิหริ

พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนา

เนื่อง ๆ อยู่อย่างนี้แล.

เวทนานุปฺสฺสณาสติปฏฺฐานํ

จบเวทนานุปฺสฺสณาสติปฏฺฐาน.

[จิตตานุปฺสฺสณาสติปฏฺฐาน]

กถณฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็อย่างไร

ภิกษุ,

จิตฺเต จิตฺตานุปฺสฺสึ วิหริ

ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตเนื่อง ๆ

อยู่.

๑. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในศาสนา

นี้

สฺราคํ วา จิตฺตํ สฺราคํ

อนึ่ง จิตมีราคะก็รู้ชัดว่า จิตมี

จิตฺตฺนฺตฺติ ปชานาติ

ราคะ.

๒. วิตราคํ วา จิตฺตํ

หรือจิตหายราคะ ก็รู้ชัดว่า จิตหาย

วิตราคํ จิตฺตฺนฺตฺติ ปชานาติ

ราคะ.

๓. สโทถํ วา จิตฺตํ สโทถํ

หรือจิตมีโทสะ ก็รู้ชัดว่า จิตมี

จิตฺตฺนฺตฺติ ปชานาติ

โทสะ.

๔. วิตโทลฺลํ วา จิตฺตํ หรือจิตหายโทสะ ก็รู้ชัดว่า จิต
วิตโทลฺลํ จิตฺตุนฺนติ ปชานาติ หายโทสะ.
๕. สโมหํ วา จิตฺตํ หรือจิตมีโมหะ ก็รู้ชัดว่า จิตมี
สโมหํ จิตฺตุนฺนติ ปชานาติ โมหะ.
๖. วิตโมหํ วา จิตฺตํ หรือจิตหายโมหะ ก็รู้ชัดว่า จิต
วิตโมหํ จิตฺตุนฺนติ ปชานาติ หายโมหะ.
๗. สจฺจจิตฺตํ วา จิตฺตํ หรือจิตหดหู่ ก็รู้ชัดว่า จิตหดหู่.
สจฺจจิตฺตํ จิตฺตุนฺนติ ปชานาติ
๘. วิกฺขจิตฺตํ วา จิตฺตํ หรือจิตฟุ้งวุ่น ก็รู้ชัดว่า จิต
วิกฺขจิตฺตํ จิตฺตุนฺนติ ปชานาติ ฟุ้งซ่าน.
๙. มหคฺคิตฺตํ วา จิตฺตํ หรือจิตเป็นมหรรคต [คือมีน้ำใจ
มหคฺคิตฺตํ จิตฺตุนฺนติ ปชานาติ ใหญ่ด้วยพรหมวิหาร ๔] ก็รู้ชัด
ว่า จิตเป็นมหรรคต [คือมีน้ำใจ
ใหญ่ด้วยพรหมวิหาร ๔].
๑๐. อมคฺคิตฺตํ วา จิตฺตํ หรือจิตไม่เป็นมหรรคต ก็รู้ชัดว่า
อมคฺคิตฺตํ จิตฺตุนฺนติ ปชานาติ จิตไม่เป็นมหรรคต.
๑๑. สจฺจสุตฺตํ วา จิตฺตํ หรือจิตมีธรรมยิ่งกว่า ก็รู้ชัดว่า
สจฺจสุตฺตํ จิตฺตุนฺนติ ปชานาติ จิตมีธรรมยิ่งกว่า.

๑. อธิบายนัยนี้ เพราะถือเอาความว่า มหคฺคิตฺตํ จิตกว้าง อมคฺคิตฺตํ จิตแคบ สจฺจสุตฺตํ จิตต่ำ
อนฺนสุตฺตํ จิตสูง และ สจฺจสุตฺตํ ควรแปลว่า จิตที่มีจิตอื่นยิ่งกว่า อนฺนสุตฺตํ ควรแปลว่า จิตที่ไม่มีจิต
อื่นยิ่งกว่า (แต่มีใช่โลกกุตตรจิต).

๑๒. อนุตฺตํ วา จิตฺตํ หรือจิตไม่มีธรรมยิ่งกว่า คือจิตผู้
อนุตฺตํ จิตฺตุนฺติ ปชานาติ ให้ทานและผู้รักษาศีลเป็นต้นซึ่งสูง
กว่าพรหมวิหาร ก็รู้ชัดว่า จิตไม่
มีธรรมยิ่งกว่า.

๑๓. สสมาหิตํ วา จิตฺตํ หรือจิตเป็นสมาธิ ก็รู้ชัดว่า จิต
สสมาหิตํ จิตฺตุนฺติ ปชานาติ เป็นสมาธิ.

๑๔. อสสมาหิตํ วา จิตฺตํ หรือจิตไม่เป็นสมาธิ ก็รู้ชัดว่า
อสสมาหิตํ จิตฺตุนฺติ ปชานาติ จิตไม่เป็นสมาธิ.

๑๕. วิมุตฺตํ วา จิตฺตํ หรือจิตหลุดพ้นแล้ว ก็รู้ชัดว่า
วิมุตฺตํ จิตฺตุนฺติ ปชานาติ จิตหลุดพ้นแล้ว.

๑๖. อวิมุตฺตํ วา จิตฺตํ หรือจิตยังไม่หลุดพ้น ก็รู้ชัดว่า
อวิมุตฺตํ จิตฺตุนฺติ ปชานาติ จิตยังไม่หลุดพ้น.

อิติ อชฺฌตฺตํ วา จิตฺเต ออย่างนี้ ภิกษุย่อมนพิจารณาเห็นจิต
จิตฺตานุปฺสฺสึ วิหฺรติ ในจิตเป็นภายในบ้าง
พหิทฺฐา วา จิตฺเต ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตเป็นภายใน
จิตฺตานุปฺสฺสึ วิหฺรติ นอกบ้าง

อชฺฌตฺตพหิทฺฐา วา จิตฺเต ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตทั้งภายใน
จิตฺตานุปฺสฺสึ วิหฺรติ ทั้งภายนอกบ้าง

สมุทฺยธมฺมานุปฺสฺสึ วา ย่อมพิจารณาเห็นธรรมาคือความ
จิตฺตสุมี วิหฺรติ เกิดขึ้นในจิตบ้าง

วชฺชมานุสฺสตี วา ย่อมพิจารณาเห็นธรรมาคือความ
จิตตฺสุมิ วิหฺรติ เสื่อมไปในจิตบ้าง
สมุทฺทวชฺชมานุสฺสตี วา ย่อมพิจารณาเห็นธรรมาคือทั้ง
จิตตฺสุมิ วิหฺรติ ความเกิดขึ้นทั้งความเสื่อมไปใน
จิตบ้าง
อตุลฺลิจิตฺตฺนฺติ วา ปนฺนสฺส สติ หรือสติ (ความระลึก) ว่า จิตมีอยู่
ปจฺจุปฺภวจิตฺตา โหติ เข้าไปตั้งอยู่เฉพาะหน้าแก่เธอนั้น
ยาวเทว ญาณมตฺตตาย แต่เพียงสักว่าญาณ (ความรู้)
ปตฺติสฺสตฺติมตฺตตาย แต่เพียงสักว่าอาศัยความระลึก
อนิสฺสตีโต จ วิหฺรติ เธอย่อมเป็นผู้มีสันดานอันค้นหา
และทิวฏฺฐิไม่อาศัยอยู่ด้วย
น จ กิลฺลจฺจิ โลเก อุปาทฺธิยติ ย่อมไม่ถือนั้นอะไร ๆ ในโลกด้วย
เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ จิตฺเต คู่ก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุย่อม
จิตฺตฺตานุสฺสตี วิหฺรติ พิจารณาเห็นจิตในจิตเนื่อง ๆ อยู่
อย่างนี้แล.

จิตฺตฺตานุสฺสตฺตนาสตีปฺภุจฺฉานํ

จบจิตตานุสฺสตฺตนาสตีปฺภุจฺฉาน.

[ธัมมานุสฺสตฺตนาสตีปฺภุจฺฉาน]

๑. กถญจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ คู่ก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็อย่างไรภิกษุ,

ธมฺเมสุ ธมฺมานุปัสสี วิหริติ ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรม

เนื่อง ๆ อยู่

อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในศาสนา

นี้

ธมฺเมสุ ธมฺมานุปัสสี วิหริติ ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรม

ปลฺยจฺสุ นีวรณฺสุ คือนิวรรณ์ ๕

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็อย่างไร

ภิกษุ,

ธมฺเมสุ ธมฺมานุปัสสี วิหริติ ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมคือ

ปลฺยจฺสุ นีวรณฺสุ นิวรรณ์ ๕.

[๑] อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุใน

ศาสนานี้

สหนฺตํ วา อชฺชตฺตํ กามฉนฺทํ หนึ่ง เมื่อมีการฉันท์ (ความพอ

ใจในกามารมณ์) มี ฌ ภายในจิต

อตุถิ เม อชฺชตฺตํ ย่อมรู้ชัดว่า กามฉันท์มีอยู่ ฌ ภาย

กามฉนฺโทติ ปชานาติ ในจิตของเรา

อสหนฺตํ วา อชฺชตฺตํ กามฉนฺทํ หรือเมื่อกามฉันท์ไม่มี ฌ ภายในจิต

นตุถิ เม อชฺชตฺตํ ย่อมรู้ชัดว่า กามฉันท์ไม่มี ฌ ภาย

กามฉนฺโทติ ปชานาติ ในจิตของเรา

ยถา จ อนุปฺปนฺนสฺส หนึ่ง ความที่กามฉันท์อันยังไม่เกิด

กามฉนฺทสฺส อฺปปาโท โหติ ขึ้น ย่อมเกิดขึ้นด้วยประการใด

ตญฺจ ปชานาติ ย่อมรู้ประการนั้นด้วย

ยถา จ อรูปนุสส อหนึ่ง ความละกามฉันท์ที่เกิดขึ้น
กามฉนุสส ปหาน โหติ แล้วเสียได้ด้วยประการใด
ตถจ ปชานาติ ย่อมรู้ประการนั้นด้วย.

ยถา จ ปหีนุสส กามฉนุสส อหนึ่ง ความที่กามฉันท์อันตนละ
อายุตี อรูปปาโท โหติ เสียแล้ว ไม่เกิดขึ้นต่อไปด้วย
ประการใด

ตถจ ปชานาติ ย่อมรู้ประการนั้นด้วย.

[๒] สนุตฺ วา อหนึ่ง เมื่อพยายาม [ความคิดให้
อหฺมตฺตํ พฺยาปาทำ คนสัตว์พินาศ] มี ณ ภายในจิต
อตฺถิ เม อหฺมตฺตํ ย่อมรู้ชัดว่า พยายามมีอยู่ ณ ภายใน
พฺยาปาโทติ ปชานาติ จิตของเรา

อสนุตฺ วา อหฺมตฺตํ วา พฺยาปาทำ หรือเมื่อพยายามไม่มี ณ ภายในจิต
นตฺถิ เม อหฺมตฺตํ ย่อมรู้ชัดว่า พยายามไม่มี ณ ภายใน
พฺยาปาโทติ ปชานาติ จิตของเรา

ยถา จ อรูปนุสส อหนึ่ง ความที่พยายามอันยังไม่เกิด
พฺยาปาทสฺส อรูปปาโท โหติ ขึ้น ย่อมเกิดขึ้นด้วยประการใด
ตถจ ปชานาติ ย่อมรู้ประการนั้นด้วย.

ยถา จ อรูปนุสส อหนึ่ง ความละพยายามที่เกิดขึ้น
พฺยาปาทสฺส ปหาน โหติ แล้วเสียได้ด้วยประการใด
ตถจ ปชานาติ ย่อมรู้ประการนั้นด้วย.

ยถา จ ปหีนสุส พุยาปาทสุส อนึ่ง ความที่พยาบาทอันตนละเสีย

อายุตี อรูปุปาโท โหติ แล้ว ไม่เกิดขึ้นต่อไปได้ด้วย

ประการใด

ตถจ ปชานาติ ย่อมรู้ประการนั้นด้วย.

[๓] สหุตฺ วา อนึ่ง เมื่อถึงนิมิตระ ความที่จิต

อหฺมตฺตํ ถินมิทฺธํ มีคมฺว และกายงวงโงก มี ฌ

ภายในจิต

อตุถิ เม อหฺมตฺตํ ย่อมรู้ชัดว่าถึงนิมิตระมีอยู่ ร ภาย

ถินมิทฺธนิติ ปชานาติ ในจิตของเรา

อสหุตฺ วา อหฺมตฺตํ ถินมิทฺธํ หรือเมื่อถึงนิมิตระไม่มี ฌ ภายภายในจิต

นตุถิ เม อหฺมตฺตํ ก็ย่อมรู้ชัดว่า ถินมิทฺธระไม่มี ฌ

ถินมิทฺธนิติ ปชานาติ ภายภายในจิตของเรา

ยถา จ อรูปุปนฺนสุส อนึ่ง ความที่ถินมิทฺธระอันยังไม่เกิด

ถินมิทฺธสุส อรูปุปาโท โหติ ขึ้น ย่อมเกิดขึ้นด้วยประการใด

ตถจ ปชานาติ ย่อมรู้ประการนั้นด้วย

ยถา จ อรูปุปนฺนสุส อนึ่ง ความละถินมิทฺธระที่เกิดขึ้น

ถินมิทฺธสุส ปห่าน โหติ แล้วเสียได้ด้วยประการใด

ตถจ ปชานาติ ย่อมรู้ประการนั้นด้วย

ยถา จ ปหีนสุส ถินมิทฺธสุส อนึ่ง ความที่ถินมิทฺธระอันตนละเสีย

อายุตี อรูปุปาโท โหติ แล้วไม่เกิดขึ้นต่อไปได้ด้วยประ-

การใด

ตถจ ปชานาติ ย่อมรู้ประการนั้นด้วย.
[๔] สหุติ วา อนึ่ง เมื่ออุทัจจกุกกุจะ ความ
อหฺมตฺตํ อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจํ ตื่นเต้นและรำคาญใจ มี ณ ภาย
ในจิต
อตุถิ เม อหฺมตฺตํ อุทฺธจฺจกุกฺกุจ- ย่อมรู้ชัดว่า อุทัจจกุกกุจะ มีอยู่
จนฺติ ปชานาติ ณ ภายใตจิตของเรา
อสนฺหุติ วา อหฺมตฺตํ หรือเมื่ออุทัจจกุกกุจะ ไม่มี ณ
อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจํ ภายใตจิต
นตุถิ เม อหฺมตฺตํ ย่อมรู้ชัดว่า อุทัจจกุกกุจะ ไม่มี
อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจนฺติ ปชานาติ ณ ภายใตจิตของเรา
ยถา จ อหฺมตฺตํ อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจํ อนึ่ง ความที่อุทัจจกุกกุจะยังไม่
อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจสฺส อหฺมตฺตํ เกิดขึ้น ย่อมเกิดขึ้นด้วยประการ
โหติ ไค
ตถจ ปชานาติ ย่อมรู้ประการนั้นด้วย
ยถา จ อหฺมตฺตํ อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจํ อนึ่ง ความที่อุทัจจกุกกุจะที่
อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจสฺส ปชานาติ โหติ เกิดขึ้นแล้วเสียได้ด้วยประการใด
ตถจ ปชานาติ ย่อมรู้ประการนั้นด้วย
ยถา จ ปหีนสฺส อนึ่ง ความที่อุทัจจกุกกุจะอัน
อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจสฺส อายตี ตนละเสียแล้วไม่เกิดขึ้นต่อไปได้
อหฺมตฺตํ โหติ ด้วยประการใด
ตถจ ปชานาติ ย่อมรู้ประการนั้นด้วย.

[๕] สนฺตํ วา อหฺมตฺตํ หนึ่ง เมื่อวิจิกิจฉา (ความเคลือบ
วิจิกิจฉํ แคลงสงสัย) มี ณ ภายในจิต
อตุถิ เม อหฺมตฺตํ วิจิกิฉฺชาติ ย่อมรู้ชัดว่าวิจิกิจฉามีอยู่ ณ ภายในจิตของเรา
ปชานาติ ในจิตของเรา
อสนฺตํ วา อหฺมตฺตํ วิจิกิฉํ หรือเมื่อวิจิกิจฉาไม่มี ณ ภายในจิต
นตุถิ เม อหฺมตฺตํ ย่อมรู้ชัดว่า วิจิกิจฉา ไม่มี ณ
วิจิกิฉฺชาติ ปชานาจิ ภายในจิตของเรา
ยถา จ อหฺมตฺตํ หนึ่ง ความที่วิจิกิจฉาอันยังไม่เกิด
วิจิกิฉฺชาย อหฺมตฺตํ โหติ ขึ้น ย่อมเกิดขึ้นด้วยประการใด
ตถจ ปชานาติ ย่อมรู้ประการนั้นด้วย
ยถา จ อหฺมตฺตํ วิจิกิฉฺชาย หนึ่ง ความที่วิจิกิจฉาที่เกิดขึ้น
ปชานํ โหติ แล้วเสียได้ด้วยประการใด
ตถจ ปชานาติ ย่อมรู้ประการนั้นด้วย
ยถา จ ปหีนาย วิจิกิฉฺชาย หนึ่ง ความที่วิจิกิจฉาอันตนละ
อายตี อหฺมตฺตํ โหติ เสียแล้วไม่เกิดขึ้นต่อไปได้ด้วย
 ประการใด
ตถจ ปชานาติ ย่อมรู้ประการนั้นด้วย.
 อย่างนี้ ภิกษุย่อมพิจารณาเห็น
ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสู วิหฺรติ ธรรมในธรรมเป็นภายในบ้าง
พหิทฺธา วา ธมฺเมสุ ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรม
ธมฺมานุปสฺสู วิหฺรติ เป็นภายนอกบ้าง

อชุตตพหิทฺฐา วา ชมฺเมสุ ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้ง
ชมฺมานุปฺสฺสี วิหฺรติ ภายในทั้งภายนอกบ้าง
สมุทฺยชมฺมานุปฺสฺสี วา ย่อมพิจารณาเห็นธรรมาคือความ
ชมฺเมสุ วิหฺรติ เกิดขึ้นในธรรมบ้าง
วยชมฺมานุปฺสฺสี วา ย่อมพิจารณาเห็นธรรมาคือความ
ชมฺเมสุ วิหฺรติ เสื่อมไปในธรรมบ้าง
สมุทฺยวยชมฺมานุปฺสฺสี วา ย่อมพิจารณาเห็นธรรมาคือทั้ง
ชมฺเมสุ วิหฺรติ ความเกิดขึ้น ทั้งความเสื่อมไปใน
ธรรมบ้าง
อตฺุติ ชมฺมาติ วา ปนฺนสฺส กี่หรือสติ [ความระลึก] ว่า
สติปจฺจบุญฺญิตา โหติ ธรรมมีอยู่ เข้าไปตั้งอยู่เฉพาะ
หน้าแก่เธอ นั้น
ยาวทเว ญาณมตฺตตาย แต่เพียงสักว่าญาณ [ความรู้]
ปติสฺสิติมตฺตตาย แต่เพียงสักว่าความอาศัยระลึก
อนิสฺสฺสโต จ วิหฺรติ เธอย่อมเป็นผู้มีสันดานอันค้นหา
และทิวฐิไม่อาศัยอยู่ด้วย
น จ กิณฺณจฺจ โลก อูปาทิยติ ย่อมไม่ถือนั่นอะไร ๆ ในโลกด้วย
เอวมฺปิ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ คู่ก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุยอม
ชมฺเมสุ ชมฺมานุปฺสฺสี วิหฺรติ พิจารณาเห็นธรรมในธรรมคือ
ปญฺจสุ นีวรณฺสุ นีวรณฺ ๕ อย่างนี้แล.

นีวรณฺปพฺพํ จบข้อกำหนดด้วยนีสวรรณ.

๒. ปุณ จปร ภิกขเว ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ข้ออื่นยังมี
ภิกขุ อยู่อีก ภิกษุ,
ชมฺเมสุ ชมฺมานุปฺตฺสี วิหฺรติ ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมคือ
ปฺลยจฺสุ อฺปาทานกฺขนฺเชสุ อุปาทานชั้น ๕
กถลฺยจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็อย่างไร
 ภิกษุ,
ชมฺเมสุ ชมฺมานุปฺตฺสี วิหฺรติ ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมคือ
ปฺลยจฺสุ อฺปาทานกฺขนฺเชสุ อุปาทานชั้น ๕,
อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุใน
 ศาสนานี้ [ย่อมพิจารณาเห็นดังนี้
 ว่า]:-

[๑] อิติ รูปี	อย่างนี้รูป [สิ่งที่ทรุดโทรม]
อิติ รูปีสุตฺต สมฺมทโย	อย่างนี้ความเกิดของรูป
อิติริูปฺลิสฺส อตฺถจฺจโม	อย่างนี้ความดับไปของรูป.
[๒] อิติ เวทนา	อย่างนี้เวทนา [ความรู้อารมณ์]
อิติ เวทนาย สมฺมทโย	อย่างนี้ความเกิดขึ้นของเวทนา
อิติ เวทนาย อตฺถจฺจโม	อย่างนี้ความดับไปของเวทนา.
[๓] อิติ สัญญา	อย่างนี้สัญญา [ความจำ]
อิติ สญฺญาย สมฺมทโย	อย่างนี้ความเกิดขึ้นของสัญญา
อิติ สญฺญาย อตฺถจฺจโม	อย่างนี้ความดับไปของสัญญา.
[๔] อิติ สงฺขาร	อย่างนี้สังขาร [ความคิดความนึก]

อติ สงฺขารานํ สมุทโย อย่างนี้ความเกิดขึ้นของสังขาร
อติ สงฺขารานํ อตฺตจฺจโม อย่างนี้ความดับไปของสังขาร.
[๕] อติ วิญฺญาณํ อย่างนี้วิญฺญาณ [ความรู้สึกรู้คิด]
อติ วิญฺญาณสฺส สมุทโย อย่างนี้ความเกิดขึ้นของวิญฺญาณ
อติ วิญฺญาณสฺส อตฺตจฺจโม อย่างนี้ความดับไปของวิญฺญาณ.
อติ อชฺฌตฺตํ วา ๆ เป ๆ ความแปลเหมือนบทต้น ดูที่หน้า
อุปาทยิติ ๓๕ บรรทัด ๑๘ ถึงหน้า ๓๖

บรรทัด ๑๗.

เอวมฺปิ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ คู่ก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุย่อม
ชฺมเมสฺส ชฺมมานุปสฺสึ วิหฺรติ พิจารณาเห็นธรรมในธรรม คือ
ปฺลยจฺสฺส อุปาทานกฺขนฺธเสสฺส อุปาทานชั้น ๕ อย่างนี้แล.
ขนฺธปฺพหํ จบข้อกำหนดด้วยชั้น.
๓. ปุณฺ จปริ ภิกฺขเว คู่ก่อนภิกษุทั้งหลาย ข้ออื่นยังมี
ภิกฺขุ อยู่อีก ภิกษุ,
ชฺมเมสฺส ชฺมมานุปสฺสึ วิหฺรติ ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมคือ
ฉสฺส อชฺฌตฺติกพาหิเรสฺส आयตนะภายในและภายนอก ๖ [คือ
อายตเนสฺส आयตนะภายใน ๖ आयตนะภายใน
นอก ๖]
กถลฺยจฺ ภิกฺขเว ภิกฺขุ คู่ก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็อย่างไร
ภิกฺขุ,
ชฺมเมสฺส ชฺมมานุปสฺสึ วิหฺรติ ฉสฺส ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมคือ
อชฺฌตฺติกพาหิเรสฺส आयตเนสฺส आयตนะภายในและภายนอก ๖.

[๑] อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุใน
ศาสนานี้

จกฺขุณฺจ ปชานาติ	ย่อ <u>ม</u> รู้จัก <u>ตา</u> ด้วย
รูปे ज पचानाति	ย่อ <u>ม</u> รู้จัก <u>รูป</u> ด้วย
यलुज त्पुगयि पणुिज उरुप्पुชति
स्तुल्लोचनं	อนึ่ง สัตฺตโยชน์ [เครื่องผูกไว้ใน
ภพ] ย่อมเกิดขึ้นอาศัย <u>ตา</u> และ <u>รูป</u>
ทั้งสองนั้นอันใด
तलुज पचानाति	ย่อ <u>ม</u> รู้จัก <u>อันนั้น</u> ด้วย
यथा ज अनुप्पपुनसुस
स्तुल्लोचनसुस उरुप्पाโท โหति	อนึ่ง ความที่สัตฺตโยชน์อันยัง <u>ไม่</u>
เกิดขึ้น ย่อมเกิดขึ้นด้วย <u>ประการใด</u>
तलुज पचानाति	ย่อ <u>ม</u> รู้จัก <u>ประการนั้น</u> ด้วย
यथा ज उरुप्पपुनसुस स्तुल्लोचनसुस
पहानं โหति	อนึ่ง ความที่สัตฺตโยชน์ที่ <u>เกิดขึ้น</u>
แล้วเสียได้ด้วย <u>ประการใด</u>
तलुज पचानाति	ย่อ <u>ม</u> รู้จัก <u>ประการนั้น</u> ด้วย
यथा ज पहिनसुस स्तुल्लोचनसुस
आयत्ति अनुप्पाโท โหति	อนึ่ง ความที่สัตฺตโยชน์อัน <u>ตน</u> ละ
เสียแล้ว ย่อม <u>ไม่</u> เกิดขึ้นต่อไปได้
ด้วย <u>ประการใด</u>
तलुज पचानाति	ย่อ <u>ม</u> รู้จัก <u>ประการนั้น</u> ด้วย.
[๒] โส <u>ต</u> ลुจ ปชานาति	ย่อ <u>ม</u> รู้จัก <u>หู</u> ด้วย
सपुते ज पचानाति	ย่อ <u>ม</u> รู้จัก <u>เสียง</u> ด้วย

ยลฺยจ ตทฺทกฺขํ ปฏฺฐิจฺจ อฺปฺปชฺชติ อนึ่ง สัณฺญาโยชนํย่อมเกิดขึ้น อาศัฯ
สณฺญาโยชนํ หูและเสียงท้ํงสองน้ํนอันใด

ตลฺยจ ปชานาติ ย่อมรู้จ้กอันน้ํนด้วย

ยถา จ อฺนุปฺปนฺนสฺส สณฺญาโย- อนึ่ง ความที่สัณฺญาโยชนํอันยงไม่
ชนสฺส อฺปฺปาทอ โหติ เกิดขึ้น ย่อมเกิดขึ้นด้วยประการใด

ตลฺยจ ปชานาติ ย่อมรู้จ้กประการน้ํนด้วย

ยถา จ อฺนุปฺปนฺนสฺส สณฺญาโย- อนึ่ง ความละสัณฺญาโยชนํที่เกิดขึ้น
ชนสฺส ปหํนํ โหติ แล้วเสียได้ด้วยประการใด

ตลฺยจ ปชานาติ ย่อมรู้จ้กประการน้ํนด้วย

ยถา จ ปหีนสฺส สณฺญาโยชนสฺส อนึ่ง ความที่สัณฺญาโยชนํอันตนละ
อายตี อฺนุปฺปาทอ โหติ เสียแล้ว ย่อมไม่เกิดขึ้นต่อไปได้

ด้วยประการใด

ตลฺยจ ปชานาติ ย่อมรู้จ้กประการน้ํนด้วย.

[๓] ฆานลฺยจ ปชานาติ ย่อมรู้จ้กจุมกด้วย

คณฺเฑ จ ปชานาติ ย่อมรู้จ้กกล้ํนด้วย

ยลฺยจ ตทฺทกฺขํ ปฏฺฐิจฺจ อฺปฺปชฺชติ อนึ่ง สัณฺญาโยชนํย่อมเกิดขึ้นอาศัฯ
สณฺญาโยชนํ จุมกและกล้ํนท้ํงสองน้ํนอันใด

ตลฺยจ ปชานาติ ย่อมรู้จ้กอันน้ํนด้วย

ยถา จ อฺนุปฺปนฺนสฺส สณฺญาโย- อนึ่ง ความที่สัณฺญาโยชนํอันยงไม่
ชนสฺส อฺปฺปาทอ โหติ เกิดขึ้น ย่อมเกิดขึ้นด้วยประการใด

ตลฺยจ ปชานาติ ย่อมรู้จ้กประการน้ํนด้วย

ยถา จ อรูปนุสส สลฺโล หนึ่ง ความละสัญโญชน์ที่เกิดขึ้น
ชนฺสส ปหานํ โหติ แล้วเสียได้ด้วยประการใด
ตถจ ปชานาติ ย่อมรู้จักประการนั้นด้วย
ยถา จ ปหีนฺสส สลฺโลชนฺสส หนึ่ง ความที่สัญโญชน์อันตนละ
อายตี อนรูปปาโท โหติ เสียแล้ว ย่อมไม่เกิดขึ้นต่อไปได้
ด้วยประการใด
ตถจ ปชานาติ ย่อมรู้จักประการนั้นด้วย.

[๔] ชิวฺหฺลจ ปชานาติย่อมรู้จักถึ้นด้วย

รเส จ ปชานาติ ย่อมรู้จักรสด้วย
ยถจ ตทฺภยํ ปฏิจฺจ อรูปชฺชติ หนึ่ง สัญโญชน์ย่อมเกิดขึ้นอาศัย
สลฺโลชนํ ถึ้นและรสทั้งสองนั้นอันใด
ตถจ ปชานาติ ย่อมรู้จักอันนั้นด้วย
ยถา จ อนรูปนุสส สลฺโล- หนึ่ง ความที่สัญโญชน์อันยังไม่
ชนฺสส อรูปปาโท โหติ เกิดขึ้น ย่อมเกิดขึ้นด้วยประการใด
ตถจ ปชานาติ ย่อมรู้จักประการนั้นด้วย
ยถา จ อรูปนุสส สลฺโล- หนึ่ง ความละสัญโญชน์ที่เกิดขึ้น
ชนฺสส ปหานํ โหติ แล้วเสียได้ด้วยประการใด
ตถจ ปชานาติ ย่อมรู้จักประการนั้นด้วย
ยถา จ ปหีนฺสส สลฺโลชนฺสส หนึ่ง ความที่สัญโญชน์อันตนละ
อายตี อนรูปปาโท โหติ เสียแล้ว ย่อมไม่เกิดขึ้นต่อไปได้

ตถจ ปชานาติ ย่อมรู้จักประการนั้นด้วย.

[๕] กายตถจ ปชานาติ ย่อมรู้จักกายด้วย

โผฏฐัพพะ จ ปชานาติ ย่อมรู้จักโผฏฐัพพะ [สิ่งที่ถูกต้อง
ได้ด้วยกาย] ด้วย

ยถจ ตทกยํ ปฏิจจ อรูปชชติ อนึ่ง สัญโญชนํย่อมเกิดขึ้นอาศัย
สญโชนํ กายและโผฏฐัพพะทั้งสองนั้นอันใด

ตถจ ปชานาติ ย่อมรู้จักอันนั้นด้วย

ยถา จ อรูปปฺนุสฺส สญโชน- อนึ่ง ความที่สัญโญชนํอันยังไม่
ชนสฺส อรูปปาโท โหติ เกิดขึ้น ย่อมเกิดขึ้นด้วยประการใด

ตถจ ปชานาติ ย่อมรู้จักประการนั้นด้วย

ยถา จ อรูปปฺนุสฺส สญโชน- อนึ่ง ความละสัญโญชนํที่เกิดขึ้น
ชนสฺส ปหานํ โหติ แล้วเสียได้ด้วยประการใด

ตถจ ปชานาติ ย่อมรู้จักประการนั้นด้วย

ยถา จ ปหีนสฺส สญโชนสฺส อนึ่ง ความที่สัญโญชนํอันตนละ
อายตี อรูปปาโท โหติ เสียแล้ว ย่อมไม่เกิดขึ้นต่อไปได้
ด้วยประการใด

ตถจ ปชานาติ ย่อมรู้จักประการนั้นด้วย.

[๖] มนตถจ ปชานาติ ย่อมรู้จักใจด้วย

ธมฺเม จ ปชานาติ ย่อมรู้ธรรมารมณํ [เรื่องที่รู้ได้
ด้วยใจ] ด้วย

ยถา จ ททกขั ปฏิจจ อุปปชชติ อนึ่ง สัญโญชนั๋ย้อมเกิดขึ้นอาศัย
สญโญชนั๋ ในและธรรมารมณั๋ทั้งสองนั้นอันใด

ตถจ ปชานาติ ย้อมรู้จักอันนั้นด้วย

ยถา จ อหุปฺปนฺนสฺส สญโย- อนึ่ง ความที่สัญโญชนั๋อันยังไม่
ชนสฺส อุปฺปาโท โหติ เกิดขึ้น ย้อมเกิดขึ้นด้วยประการใด

ตถจ ปชานาติ ย้อมรู้จักประการนั้นด้วย

ยถา จ อหุปฺปนฺนสฺส สญโยชนสฺส อนึ่ง ความละสัญโญชนั๋ที่เกิดขึ้น
ปหานั๋ โหติ แล้วเสียได้ด้วยประการใด

ตถจ ปชานาติ ย้อมรู้จักประการนั้นด้วย

ยถา จ ปหีนสฺส สญโยชนสฺส อนึ่ง ความที่สัญโญชนั๋อันตนละ
อายุตี อหุปฺปาโท โหติ เสียแล้ว ย้อมไม่เกิดขึ้นต่อไปได้

ด้วยประการใด

ตถจ ปชานาติ ย้อมรู้จักประการนั้นด้วย

อิติ อชฺมตฺตํ วา ฯ เป ฯ ความแปลเหมือนบทต้น คู่มือหน้า

อุปาทิยติ ๓๕ บรรทัด ๑๘ ถึงหน้า ๓๖

บรรทัด ๑๗

เอวมปิ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ คุก่อนภิกฺขุทั้งหลาย ภิกฺขุย้อม
ชฺมเมสฺส ชฺมมานุปสฺสี วิหริติ พิจารณาเห็นธรรมในธรรมคืออายุ-
ณฺส อชฺมตฺติกพาหิเรสฺส อายุต- ตนะภายในและภายนอก ๖ อย่าง
เนสฺส นี้แล.

อายุตนปพฺพํ จบข้อกำหนดด้วยอายุตนะ.

๔. ปุณ จปริ ภิกขเว คูก่อนภิกษุทั้งหลาย ข้ออื่นยังมี
ภิกษุ อยู่อีก ภิกษุ,
ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสึ วิหริ ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมคือ
สตุตฺส โปชฌงฺเกสุ โพชฌงค์ [ธรรมสามัคคีเป็นองค์
แห่งปัญญาเครื่องตรัสรู้] ๗,
ภณฺนจ ภิกขเว ภิกษุ คูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็อย่างไร
ภิกษุ,
ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสึ วิหริ ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมคือ
สตุตฺส โปชฌงฺเกสุ โพชฌงค์ ๗.
[๑] อิธ ภิกขเว ภิกษุ คูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุใน
ศาสนานี้
สนฺตํ วา อชฺฌตฺตํ สติสม- อนึ่ง เมื่อสติสัมโพชฌงค์ [องค์
โพชฌงฺกํ ปัญญาเป็นเครื่องตรัสรู้คือสติ] มี
ณ ภายในจิต
อตฺถิ เม อชฺฌตฺตํ สติสม- ย่อมรู้ชัดว่าสติสัมโพชฌงค์ มี ณ
โพชฌงฺโกติ ปชานาติ ภายในจิตของเรา
อสฺนฺตํ วา อชฺฌตฺตํ สติสม- หรือเมื่อสติสัมโพชฌงค์ไม่มี ณ
โพชฌงฺกํ ภายในจิต
นตฺถิ เม อชฺฌตฺตํ สติสม- ย่อมรู้ชัดว่า สติสัมโพชฌงค์ไม่มี
โพชฌงฺโกติ ปชานาติ ณ ภายในจิตของเรา

ยถา จ อรูปปนฺนสฺส สติสม- อนึ่ง ความที่สติสัมโพชฌงค์อันยัง
โพชฌงฺคสฺส อรูปาทิ โหติ ไม่เกิดขึ้น ย่อมเกิดขึ้นด้วยประ-
การใด

ตถจ ปชานาติ ย่อมรู้ชัดประการนั้นด้วย

ยถา จ อรูปปนฺนสฺส สติสม- อนึ่ง ความเจริญบริบูรณ์ ของสติ-
โพชฌงฺคสฺส ภาวนาปาริปุริ สัมโพชฌงค์ที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อม
โหติ เป็นด้วยประการใด

ตถจ ปชานาติ ย่อมรู้ชัดประการนั้นด้วย.

[๒] สนฺตํ วา อชฺฌตฺตํ อนึ่ง เมื่อธัมมวิจยสัมโพชฌงค์
ธมฺมวิจยสมฺโพชฌงฺคํ [องค์ปัญญาเป็นเครื่องตรัสรู้คือ
ความเลื่อมกัตถกรรม] มี ณ ภายใน
จิต

อตฺถิ เม อชฺฌตฺตํ ธมฺมวิจย- ย่อมรู้ชัดว่า ธัมมวิจยสัมโพชฌงค์
สมฺโพชฌงฺโคติ ปชานาติ มี ณ ภายในจิตของเรา

อสนฺตํ วา อชฺฌตฺตํ ธมฺมวิจย- หรือเมื่อธัมมวิจยสัมโพชฌงค์ไม่มี
สมฺโพชฌงฺคํ ณ ภายในจิต

นตฺถิ เม อชฺฌตฺตํ ธมฺมวิจย- ย่อมรู้ชัดว่า ธัมมวิจยสัมโพชฌงค์
สมฺโพชฌงฺโคติ ปชานาติ ไม่มี ณ ภายในจิตของเรา

ยถา จ อรูปปนฺนสฺส ธมฺมวิจย- อนึ่ง ความที่ธัมมวิจยสัมโพชฌงค์
สมฺโพชฌงฺคสฺส อรูปาทิ โหติ อันยังไม่เกิดขึ้น ย่อมเกิดขึ้นด้วย
ประการใด

ตถจ ปชานาติ ย่อมรู้ชัดประการนั้นด้วย
ยถา จ อุปฺปนฺนสฺส ฐมฺมวិย- อนึ่ง ความเจริญบริบูรณ์ของธัมม-
สมฺโพชฌนฺคสฺส ภาวนาปาริปุริ วิยสํโพชฌนฺคํที่เกิเกิดขึ้นแล้ว ย่อม
โหติ เป็นด้วยประการใด

ตถจ ปชานาติ ย่อมรู้ชัดประการนั้นด้วย.

[๗] สนฺตํ วา อหฺมตฺตํ อนึ่ง เมื่อวิริยสํโพชฌนฺคํ [องค์
วิริยสมฺโพชฌนฺคํ ปัญญาเป็นเครื่องตรัสรู้คือความ
เพียร] มี ณ ภายใตจิต

อตฺถิ เม อหฺมตฺตํ วิริยสมฺ- ย่อมรู้ชัดว่าวิริยสํโพชฌนฺคํมี ณ
โพชฌนฺคโคติ ปชานาติ ภายใตจิตของเรา

อสนฺตํ วา อหฺมตฺตํ วิริยสมฺ- หรือเมื่อวิริยสํโพชฌนฺคํไม่มี ณ
โพชฌนฺคํ ภายใตจิต

นตฺถิ เม อหฺมตฺตํ วิริยสมฺ- ย่อมรู้ชัดว่า วิริยสํโพชฌนฺคํไม่มี
โพชฌนฺคโคติ ปชานาติ ณ ภายใตจิตของเรา

ยถา จ อนฺอุปฺปนฺนสฺส วิริยสมฺ- อนึ่ง ความที่วิริยสํโพชฌนฺคํอัน
โพชฌนฺคสฺส อุปฺปาโท โหติ ยังไม่เกิดขึ้น ย่อมเกิดขึ้นด้วย
ประการใด

ตถจ ปชานาติ ย่อมรู้ชัดประการนั้นด้วย

ยถา จ อุปฺปนฺนสฺส วิริยสมฺ- อนึ่ง ความเจริญบริบูรณ์ของวิริย-
โพชฌนฺคสฺส ภาวนาปาริปุริ สํโพชฌนฺคํที่เกิเกิดขึ้นแล้ว ย่อม
โหติ เป็นด้วยประการใด

ตถจ ปานาติ ย่อมรู้ชัดประการนั้นด้วย.

[๔] สหุตฺตํ วา อหฺมตฺตํอนึ่ง เมื่อปีติสัมโพชฌงค์ [องค์
ปีติสมฺโพชฌงค์ ปัญญาเป็นเครื่องตรัสรู้คือปีติความ
ปลื้มกายปลื้มใจ] มี ณ ภายใจจิต

อตฺถิ เม อหฺมตฺตํ ปีติสม- ย่อมรู้ชัดว่า ปีติสัมโพชฌงค์มี ณ
โพชฌงฺกโคติ ปชานาติ ภายใจจิตของเรา

อสหุตฺตํ วา อหฺมตฺตํ ปีติสม- หรือเมื่อปีติสัมโพชฌงค์ไม่มี ร
โพชฌงฺกํ ภายใจจิต

นตฺถิ เม อหฺมตฺตํ ปีติสม- ย่อมรู้ชัดว่า ปีติสัมโพชฌงค์ไม่มี
โพชฌงฺกโคติ ปชานาติ ณ ภายใจจิตของเรา

ยถา จ อนฺุปฺปนสฺส ปีติสม- อนึ่ง ความที่ปีติสัมโพชฌงค์อันยัง
โพชฌงฺกสฺส อฺุปฺปาโท โหติ ไม่เกิดขึ้น ย่อมเกิดขึ้นด้วยประ-
การใด

ตถจ ปชานาติ ย่อมรู้ชัดประการนั้นด้วย

ยถา จ อฺุปฺปนสฺส ปีติสม- อนึ่ง ความเจริญบริบูรณ์ของปีติ-
โพชฌงฺกสฺส ภาวนาปาริปุริ โหติสัมโพชฌงค์ที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อม
เป็นด้วยประการใด

ตถจ ปชานาติ ย่อมรู้ชัดประการนั้นด้วย.

[๕] สหุตฺตํ วา อหฺมตฺตํ อนึ่ง เมื่อปีสัทธิตัมโพชฌงค์ [องค์
ปสฺสทฺธิตัมโพชฌงฺกํ ปัญญาเป็นเครื่องตรัสรู้คือปีสัทธิต
ความสงบกายสงบจิต] มี ณ ภาย
ใจจิต

อตฺถิ เม อหฺมตฺตํ ปสฺสทฺธิ- ย่อมรู้ชัดว่า ปัสสัทธิสัมโพชฌงค์มี

สมฺโพชฌงฺกโคติ ปชานาติ ฌ ภายในจิตของเรา

อสฺนุตฺ วา อหฺมตฺตํ ปสฺสทฺธิ- หรือเมื่อปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ไม่มี

สมฺโพชฌงฺกํ ฌ ภายในจิต

นตฺถิ เม อหฺมตฺตํ ปสฺสทฺธิ- ย่อมรู้ชัดว่า ปัสสัทธิสัมโพชฌงค์

สมฺโพชฌงฺกโคติ ปชานาติ ไม่มี ฌ ภายในจิตของเรา

ยถา จ อฺนุปฺปนฺนสฺส ปสฺสทฺธิ- อนึ่ง ความที่ปัสสัทธิสัมโพชฌงค์

สมฺโพชฌงฺกสฺส อฺปฺปาทโหติ อันยังไม่เกิดขึ้น ย่อมเกิดขึ้นด้วย

ประการใด

ตถฺยจ ปชานาติ ย่อมรู้ชัดประการนั้นด้วย

ยถา จ อฺปฺปฺปนฺนสฺส ปสฺสทฺธิสม- อนึ่ง ความเจริญบริบูรณ์ของปัส-

สฺโพชฌงฺกสฺส ภาวนาปาริปุริโหติ สัทธิสัมโพชฌงค์ที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อม

เป็นด้วยประการใด

ตถฺยจ ปชานาติ ย่อมรู้ชัดประการนั้นด้วย.

[๖] สฺนุตฺ วา อหฺมตฺตํ อนึ่ง เมื่อสมาธิสัมโพชฌงค์ [องค์

สมาธิสมฺโพชฌงฺกํ ปัญญาเป็นเครื่องตรัสรู้ คือสมาธิ

ความที่จิตตั้งมั่นอยู่ในอารมณ์อัน

เดียว] มี ฌ ภายในจิต

อตฺถิ เม อหฺมตฺตํ สมาธิ- ย่อมรู้ชัดว่า สมาธิสัมโพชฌงค์มี ฌ

สมฺโพชฌงฺกโคติ ปชานาติ ภายในจิตของเรา

อสนฺตุ วา อชฺฌตฺตํ หรือเมื่อสมาธิสัมโพชฌงค์ไม่มี ณ
 สมาธิสัมโพชฌงค์ ภายในจิต
 นตฺถิ เม อชฺฌตฺตํ สมาธิสม- ย่อมรู้ชัดว่า สมาธิสัมโพชฌงค์ไม่มี
 โพชฌงฺกโคติ ปชานาติ ณ ภายในจิตของเรา
 ยถา จ อรูปปฺนฺนสฺส สมาธิสม- อนึ่ง ความที่สมาธิสัมโพชฌงค์อัน
 โพชฌงฺกสฺส อรูปาทิ โหติ ยังไม่เกิดขึ้น ย่อมเกิดขึ้นด้วย
 ประการใด

ตถฺยจ ปชานาติ ย่อมรู้ชัดประการนั้นด้วย
 ยถา จ อรูปปฺนฺนสฺส สมาธิสม- อนึ่ง ความเจริญบริบูรณ์ของสมาธิ
 โพชฌงฺกสฺส ภาวนาปาริปุริ โหติ สัมโพชฌงค์ที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อม
 เป็นด้วยประการใด

ตถฺยจ ปชานาติ ย่อมรู้ชัดประการนั้นด้วย.
 [๗] สนฺตุ วา อชฺฌตฺตํ อนึ่ง เมื่ออุเบกขาสัมโพชฌงค์ องค์
 อูปฺเภวาทมฺโพชฌงฺกํ ปัญญาเป็นเครื่องตรัสรู้คืออุเบกขา
 ความที่จิตมัชฌิยสฺสเป็นกลาง มี ณ
 ภายในจิต

อตฺถิ เม อชฺฌตฺตํ อูปฺเภวาท ย่อมรู้ชัดว่า อุเบกขาสัมโพชฌงค์ มี
 สมฺโพชฌงฺกโคติ ปชานาติ ณ ภายในจิตของเรา
 อสนฺตุ วา อชฺฌตฺตํ อูปฺเภวาท อนึ่ง เมื่ออุเบกขาสัมโพชฌงค์ไม่มี
 สมฺโพชฌงฺกํ ณ ภายในจิต

นตฺถิ เม อชฺฌตฺตํ อุเปกฺขา ย่อมรู้ชัดว่า อุเบกขาสัมโพชฌงค์ไม่
สมฺโพชฌงฺกฺโคติ ปชานาติ มี ณ ภายในจิตของเรา
ยถา จ อนฺุปฺปนฺุสฺส อุเปกฺขา- อนึ่ง ความที่อุเบกขาสัมโพชฌงค์
สมฺโพชฌงฺกฺคฺสฺส อุปฺปาโท โหติ อันยังไม่เกิดขึ้น ย่อมเกิดขึ้นด้วย
ประการใด

ตถฺยจ ปชานาติ ย่อมรู้ชัดประการนั้นด้วย
ยถา จ ปฺุปฺปนฺุสฺส อุเปกฺขา- อนึ่งความเจริญบริบูรณ์ของอุเบก-
สมฺโพชฌงฺกฺคฺสฺส ภาวนาปาริปุริ ขาสัมโพชฌงค์ที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อม
โหติ เป็นด้วยประการใด

ตถฺยจ ปชานาติ ย่อมรู้ชัดประการนั้นด้วย
อิติ อชฺฌตฺตํ วา ๗ เป ๗ ความแปลเหมือนบทต้น ดูที่หน้า
อุปาทยิติ ๓๕ บรรทัด ๑๘ ถึง บรรทัด ๓๖

เอวมฺปิ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ คู่ก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุยอม
ธมฺเมสุ ธมฺมานุปฺสฺสี วิหฺรติ พิจารณาเห็นธรรมในธรรม คือ
สฺตฺตฺสฺส โปชฌงฺกฺคฺสฺส โปชฌงค์ ๗ อย่างนี้แล.

โปชฌงฺกฺคฺปพฺพิ จบข้อกำหนดด้วยโปชฌงค์.

๕. ปฺน จปฺริ ภิกฺขเว ภิกฺขุ คู่ก่อนภิกษุทั้งหลาย ข้ออื่นมีอยู่อีก
ภิกฺขุ,

ธมฺเมสุ ธมฺมานุปฺสฺสี วิหฺรติ ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมคือ
จตุสฺส อริยสจฺเจสฺส อริยสัจ ๔

กถณฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ คุก่อนภิกฺขุทั้งหลาย ก็อย่างไร

ภิกฺขุ,

ธมฺเมสุ ธมฺมานุปฺปตฺตี วิหฺรติ ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมคือ

จตุสฺส อริยสจฺเจสฺส อริยสัจ ๔.

[๑] อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ คุก่อนภิกฺขุทั้งหลาย ภิกฺขุใน
ศาสนานี้

อิทํ ทฺวขฺนฺตฺติ ยถาภูตํ ปชานาติ ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า นี้
ทุกข์.

[๒] อยํ ทฺวขฺนฺตฺติ ยถาภูตํ ปชานาติ ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า นี้
ทุกขสมุทฺถย เหตุให้เกิดทุกข์.

[๓] อยํ ทฺวขฺนฺตฺติ ยถาภูตํ ปชานาติ ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า นี้
ทุกขนิโรธ [ธรรมเป็นที่ดับทุกข์]

[๔] อยํ ทฺวขฺนฺตฺติ ยถาภูตํ ปชานาติ ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า นี้
ทุกขนิโรธคามินีปฺปฏิปทา [ข้อ
ปฏิบัติให้ถึงธรรมเป็นที่ดับทุกข์].

กถมณฺจ ภิกฺขเว ทฺวขํ คุก่อนภิกฺขุทั้งหลาย ของจริงอย่าง
อริยสจฺจํ ประเสริฐคือทุกข์เป็นอย่างไรเล่า ?.

ชาติปี ทฺวขฺวา แม้ชาติ [ความเกิด] ก็เป็นทุกข์

ชราปี ทฺวขฺวา แม้ชรา [ความแก่] ก็เป็นทุกข์

มรณฺมปี ทฺวขํ แม้มรณะ [ความตาย] ก็เป็นทุกข์

โสภปริเทวทุกขโทมนสสุปายา- แม้โสกะ [ความโสภ] ปริเทวะ
ลาปี ทุกฺขา [ความร่ำไรร่ำพัน] ทุกฺชะ [ความ
ทุกข์กาย] โทมนัส [ความทุกข์ใจ]
และอุปายาส [ความอึดอัดใจ]
ก็เป็นทุกข์

อปปิเยหิ สมุโปโยโค ทุกฺโข ความประสพกับสัตว์และสังขารซึ่ง
ไม่เป็นที่รักก็เป็นทุกข์

ปิเยหิ วิปฺโปโยโค ทุกฺโข ความพลัดพรากจากสัตว์และสังขาร
ซึ่งเป็นที่รักก็เป็นทุกข์

ยมฺปิจุณฺ น ลภติ สัตว์ปรารถนาอยู่ย่อมนำไม่ได้อันใด
ตมฺปิ ทุกฺขํ แม้ข้อที่ไม่ได้สมประสงค์นั้นก็
เป็นทุกข์

สงฺจิตฺเตน ปญฺจุปาทานกฺขฺนุชา โดยย่ออุปาทานขันธ [ขันธที่
ทุกฺขา ประกอบด้วยอุปาทานความถึม่น]
๕ ก็เป็นทุกข์.

กตมา จ ภิกฺขเว ชาติ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ชาติ [ความ
เกิด] เป็นอย่างไรเล่า ?

ยา เตสํ เตสํ สตฺตฺตานํ ตมฺหิ ความเกิด ความบังเกิด ความหยั่ง
ตมฺหิ สตฺตฺตนิกาเย ชาติ สญฺชาติ ลง [คือเป็นชลาพุชะหรืออณฺทช-
โอกฺกนฺติ นิพฺพตฺติ อภินิพฺพตฺติ ปฏฺิสนฺธิ] เกิด [คือเป็นสังเสทช-

ขุณฺหาณํ ปาตุภาโว อายตนาณํ ปฏิสนธิ เกิดจำเพาะ [คือเป็น

ปฏิลาโภ อุปปาติกปฏิสนธิ] ความปรากฏ

ขึ้นแห่งขั้นนี้ ความได้อายตนะครบ

ในหมู่สัตว์นั้น ๆ ของเหล่าสัตว์

นั้น ๆ อันใด

อโย วุจฺจติ ภิกฺขเว ชาติ คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย อันนี้ [เรา]

กล่าววว่าชาติ [ความเกิด].

กตมา จ ภิกฺขเว ชรา คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย ชรา [ความ

แก่] เป็นอย่างไรเล่า ?

ยา เตสํ เตสํ สตุตฺตาณํ ตมฺหิ ความแก่ ความคร่ำคร่า ความที่

ตมฺหิ สตุตฺตนิกาเย ชรา ชีรณตา ฟังหลุด ความที่ผมหงอก ความ

ขณฺฑทิจฺจํ ปาลิฉฺจํ วลิตจตา อายุโน ที่หนังหดเป็นเกลียว ความเสื่อม

ตํหาณี อินฺทุริยานํ ปริปาโก แห่งอายุ ความแห่งอ้อมแห่งอิน-

ทรีย์ ในหมู่สัตว์นั้น ๆ ของเหล่า

สัตว์นั้น ๆ อันใด

อโย วุจฺจติ ภิกฺขเว ชรา คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย อันนี้ [เรา]

กล่าววว่าชรา [ความแก่].

กตมณฺเฑ ภิกฺขเว มรณํ คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย มรณะ [ความ

ตาย] เป็นอย่างไรเล่า ?

ยา เตสํ เตสํ สตุตํ ตมฺหา ความจตุติ ความเคลื่อนไป ความ
ตมฺหา สตุตนิกาเย จุติ จวนตา แดกทำลาย ความหายไป มฤตยู
เกโท อนฺตรธานํ มจฺจุ มรณํ ความตาย ความทำกาลละ ความ
กาลกิริยา ขนฺธานํ เกท กเพ- แดกแห่งชั้นชั ความทิ้งซากศพ
วรสิส นิกฺเขโป ชีวิตินฺทฺริยสุส ไว้ ความขาดไปแห่งชีวิตินทรีย์
อุปฺปะเจโท จากหมู่สัตว์นั้น ๆ ของเหล่าสัตว์
นั้น ๆ อันใด

อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว มรณํ คู่ก่อนภิกษุทั้งหลาย อันนี้ [เรา]
กล่าวว่ามีมรณะ [ความตาย].

กตโม จ ภิกฺขเว โสโก คู่ก่อนภิกษุทั้งหลาย โสกะ ความ
แห่งใจ เป็นอย่างไรเล่า ?

โย โข ภิกฺขเว อญฺญตรญฺญตเรน คู่ก่อนภิกษุทั้งหลาย ความโสก
พฺยสเนน สมฺนินาคตสุส อญฺญ- ความเศร้าใจ ความแห่งใจ ความ
ตรญฺญตเรน ทฺวขมฺเมเน* สฺสุ- ผาก ณ ภายใน ความเศร้าโสก ณ
จสุส โสโก โสจนา โสจิตตํ ภายใน ของสัตว์ผู้ประกอบด้วย
อนฺโตโสโก อนฺโตปริโสโก ความฉิบหายอันใดอันหนึ่ง และ
ผู้ที่ความทุกข์อันใดอันหนึ่งมาถูก
ต้องแล้วอันใด

อโย วุจฺจติ ภิกฺขเว โสโก คู่ก่อนภิกษุทั้งหลาย อันนี้ [เรา]
กล่าวว่ามีโสกะ [ความโสก].

๑. อรรถกถาว่า เหตุแห่งทุกข์. ธรรมศัพท์เป็นไวพจน์ของเหตุ. ดังนั้นน่าจะแปลว่า---ผู้ที่เหตุแห่ง
ทุกข์อันใดอันหนึ่ง---

กตมณฺจ ภิกฺขเว โทมนสฺสํ คุก่อนภิกษุทั้งหลาย โทมนัส

[ความทุกข์ใจ] เป็นอย่างไรเล่า ?

ยํ โข ภิกฺขเว เจตสิกํ ทุกฺขํ คุก่อนภิกษุทั้งหลาย ความทุกข์เกิด

เจตสิกํ อสาคํ เจโตสมฺพสฺสขํ ในจิต ความไม่สบายเกิดในจิต

ทุกฺขํ อสาคํ เวทยิตํ เวทนาที่เป็นทุกข์ไม่สบาย เกิดแต่

สัมผัสทางจิต อันใด

อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว โทมนสฺสํ คุก่อนภิกษุทั้งหลาย อันนี้ [เรา]

กล่าวว่าโทมนัส [ความทุกข์ใจ]

กตโม จ ภิกฺขเว อุปายาโส คุก่อนภิกษุทั้งหลาย อุปายาส

[ความอึดอัดใจ] อย่างไรเล่า ?

โย โข ภิกฺขเว อณฺฺตรณฺฺตรเรน คุก่อนภิกษุทั้งหลาย ความอึดใจ

พฺยสเนน สมนฺฺนาคตฺสฺส อณฺฺ- ความอึดอัดใจ ความที่สัตว์อึดใจ

ตรณฺฺตรเรน ทุกฺขชฺรเมเนน ความที่สัตว์อึดอัดใจ ของสัตว์ผู้

ผุฏฺฐตฺส อายาโส อุปายาโส ประกอบด้วยความฉิบหายอันใด

อายาสิตตฺตํ อุปายาสิตตฺตํ อันหนึ่ง และผู้ที่มีความทุกข์อันใด

อันหนึ่งมาถูกต้องแล้ว อันใด

อຍံ วุจฺจติ ภิกฺขเว อุปายาโส คุก่อนภิกษุทั้งหลาย อันนี้ [เรา]

กล่าวว่าอุปายาส [ความอึดอัด

ใจ]

กตโม จ ภิกขเว อปปีเยหิ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ความประสบ
สมุปโยโค ทุกฺโข กับสัตว์และสังขารซึ่งไม่เป็นที่รัก
เป็นทุกข์อย่างไรเล่า ?

อิธ ภิกขเว ยสฺส เต โหนฺติ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อารมณ์เหล่านี้
อนิฏฺฐา อกฺขตา อมฺหาปี ฺรฺupa ใดในโลกนี้ซึ่งไม่เป็นที่ปรารถนา
สตฺถา คฺนฺธา รสา โผฏฺฐพฺพา ไม่เป็นที่รักใคร่ ไม่เป็นที่ปลื้มใจ
คือ รูป เสียง กลิ่น รส และ
อารมณ์ที่ถูกต้องด้วยกาย ย่อมมีแก่
ผู้นั้น

เย วา ปนฺยสฺส เต โหนฺติ อนึ่ง หรือชนเหล่านี้ใดที่ใคร่ความ-
อนตฺตกา­มา อหิตกา­มา อผา­สฺสุ- ฉิบหาย ใคร่สิ่งที่ไม่เกื้อกูล ใคร่
กา­มา อโยคฺก­เขม­กา­มา ความไม่สำราญ และใคร่ความไม่
เกษมจากเครื่องประกอบ ย่อมมี
แก่ผู้นั้น

ยา เตหิ สจฺจติ สฺมาคโม ความไปร่วม ความร่วม ความ
สโม­ชานํ มิ­สฺสุ­ภา­โว ประชุมร่วม ความระคนกับด้วย
อารมณ์และสัตว์เหล่านั้น อันใด

อโย วุจฺจติ ภิกขเว อปปีเยหิ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อันนี้ [เรา]
สมุปโยโค ทุกฺโข กล่าวว่าความประสบกับสัตว์และ
สังขารซึ่งไม่เป็นที่รัก เป็นทุกข์.

กตโม จ ภิกขเว ปิเยหิ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ความพลัด
วิปโยโค ทุกฺโข พราวจากสัตว์และสังขารซึ่งเป็นที่

รัก เป็นทุกอย่างไฉนเล่า ?

อิธ ภิกขเว ยสฺส เต โหนฺติ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อารมณ์เหล่า
อิฏฺฐา กนฺตา มนาปา รุปา ใดในโลกนี้ ซึ่งเป็นที่ปรารถนา
สทฺฐา คนฺธา รสา โผฏฺฐพฺพา เป็นที่รักใคร่ เป็นที่ปลื้มใจ คือ
รูป เสียง กลิ่น รส และอารมณ์
ที่ถูกต้องด้วยกาย ย่อมมีแก่ผู้นั้น

เย วา ปนฺยสฺส เต โหนฺติ อนึ่ง หรือคนเหล่าใดที่ใคร่ความ
อตุตฺถกามา หิตกามา ฆาตุกามา เจริญ ใคร่ประโยชน์เกื้อกูล ใคร่
โยคกฺเขมกามา ความสำราญ และใคร่ความเกษม
จากเครื่องประกอบย่อมมีแก่ผู้นั้น

มาตา วา คือมารดาหรือ

ปีตา วา หรือบิดา

ภاتا วา หรือพี่ชายน้องชาย

ภคินี วา หรือพี่หญิงน้องหญิง

มิตตา วา หรือมิตร

อมจฺจา วา หรืออมาตย์

๑. ในที่นี้หมายความว่าสหหาย

ฌาติสาลโหิตา วา หรือฌาติสาลโหิต
ยา เตหิ อสงฺคตฺติ อสมาคโม ความไม่ไปร่วม ความไม่มาร่วม
อสโมธานํ อมิสฺสุสึภาโว ความไม่ประชุมร่วม ความไม่ระ
คนกับด้วยอารมณ์และสัตว์เหล่า
นั้น อันใด
อัย วุจฺจติ ภิกฺขเว ปิเยหิ คู่ก่อนภิกษุทั้งหลาย อันนี้ [เรา]
วิปฺปโยโค ทุกฺโข กล่าวว่ ความพลัดพรากจากสัจย์
และสังขารซึ่งเป็นที่รัก เป็นทุกข์.
กตมณฺจ ภิกฺขเว คู่ก่อนภิกษุทั้งหลาย สัตว์ปรารถนา
ยมฺปิจุณํ น ลภติ ตมฺปิ ทุกฺโข อยู่ย่อมนำไม่ได้อันใด แม้ข้อที่ไม่
ได้สมประสงค์นั้น เป็นทุกข์
อย่างไรเล่า ?
[๑] ชาติชฺชมฺมานํ คู่ก่อนภิกษุทั้งหลาย ความ
ภิกฺขเว สตฺตํ เหว ปรารถน่าย่อมเกิดขึ้น แก่สัตว์ที่มี
อิจฺฉา อุปฺปชฺชติ ความเกิดเป็นธรรมดาอย่างนี้ว่า
อโห วต มยฺ น อีอนะ ขอเราพึงเป็นผู้ไม่มีความ
ชาติชฺชมา อสฺสาม เกิดเป็นธรรมดาเกิด
น จ วต โน อนึ่ง ขอความเกิดอย่างมีมาถึงแก่
ชาติ อากฺขฺเขยฺย เราเลย

น โข ปเนตฺ อิจฺฉาย	ข้อนั้นสัตว์ไม่พึงได้ตามความ
ปตฺตพฺพํ	ปรารถนาโดยแท้.
อิทฺมปิ ยมฺปิจฺจํ น	แม้ข้อนี้ก็ชื่อว่า ยัมปิจันนลภติ
ลภติ ตมฺปิทุกฺขํ	ตัมปิทุกฺขํ.
[๒] ชราชฺมฺมานํ	ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ความ
ภิกฺขเว สตฺตทานํ เอวํ	ปรารถนาย่อมเกิดขึ้นแก่เหล่าสัตว์
อิจฺฉา อุปฺปชฺชติ	ที่มีความแก่เป็นธรรมดาอย่างนี้ว่า
อโห วต มยํ น	อือนะ ขอเราพึงเป็นผู้ไม่มีความ
ชราชฺมฺมา อสฺสุตาม	แก่เป็นธรรมดาเกิด
น จ วต โน	อนึ่ง ขอความแก่อย่ามีมาถึงแก่
ชรา อาคฺจุญฺเอย	เราเลย
น โข ปเนตฺ	ข้อนั้นสัตว์ไม่พึงได้ตามความ
อิจฺฉาย ปตฺตพฺพํ	ปรารถนาโดยแท้
อิทฺมปิ ยมฺปิจฺจํ น	แม้ข้อนี้ก็ชื่อว่า ยัมปิจันนลภติ
ลภติ ตมฺปิ ทุกฺขํ	ตัมปิทุกฺขํ.
[๓] พฺยาธิชฺมฺมานํ	ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ความปรา-
ภิกฺขเว สตฺตทานํ เอวํ	รณาย่อมเกิดขึ้น แก่เหล่าสัตว์ที่
อิจฺฉา อุปฺปชฺชติ	มีความเจ็บไข้เป็นธรรมดาอย่าง
	นี้ว่า
อโห วต มยํ น	อือนะ ขอเราพึงเป็นผู้ไม่มีความ
พฺยาธิชฺมฺมา อสฺสุตาม	เจ็บไข้เป็นธรรมดาเกิด

น จ วต โน พุยาธี อนึ่ง ขอความเจ็บไข้อย่าได้มีมา
อากจุเฉยยุ ถึงแก่เราเลย
น โข ปเนต อิจฺฉาย ข้อนั้นสัตว์ไม่พึงได้ตามความ
ปตฺตพฺพ ปรารถนาโดยแท้.
อิทฺมปิ ยมฺปิจฺฉํ น แม้ข้อนี้ก็ชื่อว่า ยังป้องกันลภติ
ลภติ ตมฺปิ ทุกฺขํ ตัมปิทุกข์.

[๔] มรณชฺชมฺมานํ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ความ
ภิกฺขเว สตฺตทานํ เอว ปรารถนาย่อมเกิดขึ้นแก่เหล่าสัตว์
อิจฺฉา อุปฺปชฺชติ ที่มีความตายเป็นธรรมดาอย่างนี้ว่า
อโห วต มยํ น อือนะ ขอเราพึงเป็นผู้ไม่มีความ
มรณชฺชมา อสฺสตาม ตามเป็นธรรมดาเถิด
น จ วต โน มรณํ อนึ่ง ขอความตามอย่ามีมาถึงแก่
อากจุเฉยยุ เราเลย
น โข ปเนต ข้อนั้นสัตว์ไม่พึงได้ตามความ
อิจฺฉาย ปตฺตพฺพ ปรารถนาโดยแท้.
อิทฺมปิ ยมฺปิจฺฉํ น ลภติ แม้ข้อนี้ก็ชื่อว่า ยัมปิจฉังนลภติ
ตมฺปิ ทุกฺขํ ตัมปิทุกข์.

[๕] โสภปริเทวทุกฺข- ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ความ
โทสนสฺสุปายาสชฺชมฺมานํ ปรารถนาย่อมเกิดขึ้นแก่เหล่าสัตว์
ภิกฺขเว สตฺตทานํ เอว ที่มีโสภปริเทวทุกฺขโทมนัสสุปาयाส
อิจฺฉา อุปฺปชฺชติ เป็นธรรมดาอย่างนี้ว่า

อโห วมยํ น อีอนะ ขอเราพึงเป็นผู้ไม่มีโสภ-
โสภปริเทวทุกขโทมนสฺสุ- ปริเทวทุกขโทมนัสอุปายาสเป็น
ปายาสธมฺมา อสุตาม ธรรมดาเถิด
น จ วัต โน อนึ่ง ขอโสภปริเทวทุกขโทมนัส-
โสภปริเทวทุกขโทมนสฺสุ- อุปายาสอย่ามีมาถึงแก่เราเลย
สุปายาสา อากฺขุญฺญํ
น โข ปเนตํ ขื่อนั้นสัตว์ไม่พึงได้ตามความ
อิจฺจนาย ปตฺตพฺพํ ปรรธนาโดยแท้.
อิทนมฺปิ ยมฺปิ จุจฺฉํ น แม้ข้อนี้ก็ชื่อว่า ยังปัจฉังนลภติ
ลภติ ตมฺปิ ทุกฺขํ ตัมปิทุกข์ [สัตว์ปรรธนาสิ่งใด
ย่อมไม่ได้แม้ข้อที่ไม่สมประสงค์
นั้น ก็เป็นทุกข์]

กตเม จ ภิกฺขเว คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย โดยย่อ อุปา-
สงฺขิตฺเตน ปญฺจุปาทานกฺขนฺธา ทานชั้นทั้ง ๕ เป็นทุกข์อย่างไร
ทุกฺขา เล่า ?
เสยฺยถิํ [อุปาทานชั้นทั้ง ๕] นี้เป็น
อย่างไร

รูปฺปาทานกฺขนฺโธ [คือ] อุปาทานชั้นคือรูป
เวทฺฐปาทานกฺขนฺโธ อุปาทานชั้นคือเวทนา
สญฺญปาทานกฺขนฺโธ อุปาทานชั้นคือสัญญา
สขฺวารูปาทานกฺขนฺโธ อุปาทานชั้นคือสังขาร

วิญญาณูปาทานกฺขณฺโง อูปาทานจันฺธึคือวิญญาณ
อิเม วุจฺจนฺติ ภิกฺขเว คุก่อนภิกฺษุทั้งหลาย เหล่านี้ [เรา]
ตฺถจิตฺเตน ปญฺจูปาทานกฺขณฺธา กล่าวกว่าโดยย่ออุปาทานจันฺธึ ๕
ทุกฺขา เป็นทุกฺข์
อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ทุกฺข์ คุก่อนภิกฺษุทั้งหลาย อันนี้ [เรา]
อริยสจฺจํ กล่าวกว่าอริยสัจคือทุกฺข์.
กตมณฺจ ภิกฺขเว คุก่อนภิกฺษุทั้งหลาย อริยสัจคือ
ทุกฺขสมุทฺทย อริยสจฺจํ ทุกฺขสมุทฺทย [เหตุให้เกิดทุกฺข์]
เป็นอย่างไรเล่า ?
ยายํ ตณฺหา ตัณหา [ความอยาก] นี้ อันใด
โปกฺกนฺนพฺภวิกา มีความเกิดอีกเป็นปกติ
นฺนทฺติราคสฺสหคฺตา ประกอบด้วยความกำหนัดด้วย
อำนาจแห่งความเพติดเพลิน
ตตฺตฺร ตตฺตฺราภินฺนทฺทินิ มักเพลินยิ่งในอารมณ์นั้น ๆ
เสยฺยถิทํ ตัณหานี้ อย่างไรเล่า ?
กามตณฺหา [คือ] ความอยากในกามคือ
อารมณ์ที่สัตว์รักใคร่
ภวตณฺหา ความอยากมีอยากเป็น
วิภวตณฺหา ความอยากไม่มีอยากไม่เป็น
สา โข ปเนสา คุก่อนภิกฺษุทั้งหลาย ก็แลตัณหา
ภิกฺขเว ตณฺหา นั้นนั้น

กตฺถ อุปฺปชฺชมาณา เมื่อจะเกิดขึ้น ย่อมเกิดขึ้นที่ไหน ?

อุปฺปชฺชติ

กตฺถ นีวีสมาณา นีวีสติ เมื่อจะตั้งอยู่ ย่อมตั้งอยู่ที่ไหน ?

ยํ โลกํ ปิยรूपํ สาทรรูปํ สิ่งใดเป็นที่รักที่ยินดีในโลก

เอตฺตฺเตสา ตณฺหา ตัณหานั้น เมื่อจะเกิดขึ้นก็ย่อม

อุปฺปชฺชมาณา อุปฺปชฺชติ เกิดขึ้นในที่นั้น

เอตฺถ นีวีสมาณา นีวีสติ เมื่อจะตั้งอยู่ก็ย่อมตั้งอยู่ในที่นั้น

กิลฺยจ โลกํ ปิยรूपํ สาทรรูปํ ก็อะไรเล่าเป็นที่รักที่ยินดีในโลก ?

๑. จกฺขุ

ตา

โลกํ ปิยรूपํ สาทรรูปํ เป็นที่รักที่ยินดีในโลก

เอตฺตฺเตสา ตณฺหา ตัณหานั้น เมื่อจะเกิดขึ้นก็ย่อม

อุปฺปชฺชมาณา อุปฺปชฺชติ เกิดขึ้นที่ตานี้

เอตฺถ นีวีสมาณา นีวีสติ เมื่อจะตั้งอยู่ ก็ย่อมตั้งอยู่ที่ตานี้

โสถํ

หู

ฆานํ

จมูก

ชิวฺหา

ลิ้น

กาโย

กาย

มโน

ใจ

โลกํ ปิยรूपํ สาทรรูปํ เป็นที่รักที่ยินดีในโลก

เอตฺตฺเตสา ตณฺหา ตัณหานั้น เมื่อจะเกิดขึ้น ก็ย่อม

อุปฺปชฺชมาณา อุปฺปชฺชติ เกิดขึ้นที่หู จมูก ลิ้น กาย ใจ นั้น

เอตฺถ นีวีสมาณา นีวีสติ เมื่อจะตั้งอยู่ก็ยอมตั้งอยู่ที่หู จมูก
ลิ้น กาย ใจ นั้น.

๒. รূปา รูป
สทฺททา เสียง
กนฺธา กลิ่น
รสทา รส
โผฏฺฐพฺพา โผฏฐัพพะ
โลก ปิยรูปํ สาทรูปํ เป็นที่รักที่ยินดีในโลก
เอตฺถเสสา ตณฺหา ตัณหานั้น เมื่อจะเกิดขึ้น ก็ยอม
อูปฺปชฺชมาณา อูปฺปชฺชติ เกิดขึ้นที่รูป เสียง กลิ่น รส
โผฏฺฐพฺพา รั้มมารมณฺ์นั้น
เอตฺถ นีวีสมาณา นีวีสติ เมื่อจะตั้งอยู่ ก็ยอมตั้งอยู่ที่รูป
เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ
รั้มมารมณฺ์นั้น.

๓. จกฺขุวิญญานํ ความรู้ทางตา
โสตวิญญานํ ความรู้ทางหู
ฆานวิญญานํ ความรู้ทางจมูก
ชีวนฺหาวิญญานํ ความรู้ทางลิ้น
กายวิญญานํ ความรู้ทางกาย
มโนวิญญานํ ความรู้ทางใจ

โลก ปิยรูป ภาตรูป เป็นที่รักที่ยินดีในโลก
เอตฺเตสา ตณฺหา ตัณหานัน เมื่อจะเกิดขึ้น ก็ย่อม
อุปฺปชฺชมานา อุปฺปชฺชติ เกิดขึ้นที่ความรู้ทางตา หู จมูก ลิ้น
กาย ใจนั้น
เอตฺถ นวิสฺमानา นวิสติ เมื่อจะตั้งอยู่ ก็ย่อมตั้งอยู่ที่ความรู้
ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจนั้น.

๔. จกฺขุสมฺผลุโส ความกระทบทางตา
โสตสมฺผลุโส ความกระทบทางหู
ฆานสมฺผลุโส ความกระทบทางจมูก
ชีวหาสมฺผลุโส ความกระทบทางลิ้น
กายสมฺผลุโส ความกระทบทางกาย
มโนสมฺผลุโส ความกระทบทางใจ
โลก ปิยรูป ภาตรูป เป็นที่รักที่ยินดีในโลก
เอตฺเตสา ตณฺหา ตัณหานัน เมื่อจะเกิดขึ้น ก็ย่อม
อุปฺปชฺชมานา อุปฺปชฺชติ เกิดขึ้นที่ความกระทบทางตา หู
จมูก ลิ้น กาย ใจนั้น
เอตฺถ นวิสฺमानา นวิสติ เมื่อจะตั้งอยู่ ก็ย่อมตั้งอยู่ที่ความ
กระทบทางตา หู จมูก ลิ้น กาย
ใจนั้น.

๕. จกฺขุสมฺผลุสฺสา เวทนาที่เกิดแต่จักขุสัมผัส
เวทนา

โสตสมมุตสุชา เวทนา	เวทนาที่เกิดแต่โสตสัมผัส
ฆานสมมุตสุชา เวทนา	เวทนาที่เกิดแต่ฆานสัมผัส
ชีวหาสมมุตสุชา เวทนา	เวทนาที่เกิดแต่ชีวหาสัมผัส
กายสมมุตสุชา เวทนา	เวทนาที่เกิดแต่กายสัมผัส
มโนสมมุตสุชา เวทนา	เวทนาที่เกิดแต่มโนสัมผัส
โลก ปิยรูป ชาติรูป	เป็นที่รักที่ยินดีในโลก
เอตฺเตสา ตณฺหา	ตัณหานั้น เมื่อจะเกิดขึ้น ก็ย่อม
อุปฺปชฺชมานา อุปฺปชฺชติ	เกิดขึ้นที่เวทนาซึ่งเกิดแต่สัมผัส
	ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ นั้น
เอตฺถ นีวีสมานา	เมื่อจะตั้งอยู่ ก็ย่อมตั้งอยู่ที่เวทนา
นีวีสติ	ซึ่งเกิดแต่สัมผัสทางตา หู จมูก
	ลิ้น กาย ใจนั้น.

๖. รูปสญฺญา	ความจํารูป
สทฺทสญฺญา	ความจําเสียง
คณฺฐสญฺญา	ความจํากลิ่น
รสสญฺญา	ความจํารส
โผฏฺฐพฺพสญฺญา	ความจําโผฏฐัพพะ
ธมฺมสญฺญา	ความจําธัมมารมณฺ
โลก ปิยรูป ชาติรูป	เป็นที่รักที่ยินดีในโลก
เอตฺเตสา ตณฺหา	ตัณหานั้น เมื่อจะเกิดขึ้น ก็ย่อม
อุปฺปชฺชมานา อุปฺปชฺชติ	เกิดขึ้นที่ความจํารูป เสียง กลิ่น
	รส โผฏฐัพพะ ธัมมารมณฺนั้น

เอตฺถ นีวีสมาณา นีวีสติ เมื่อจะตั้งอยู่ ก็ย่อมตั้งอยู่ที่ความ
จํารูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ
ฉัมมารมณํนั้น.

๗. รูปสญฺเจตนา ความคิดถึงรูป
สทฺทสญฺเจตนา ความคิดถึงเสียง
คณฺหสญฺเจตนา ความคิดถึงกลิ่น
รสสญฺเจตนา ความคิดถึงรส
โผฏฺฐพฺพสญฺเจตนา ความคิดถึงโผฏฐัพพะ
ฉมฺมุสญฺเจตนา ความคิดถึงฉัมมารมณํ
โลเก ปิยรูปํ สาทรูปํ เป็นที่รักสนิทใจในโลก
เอตฺตฺเตสา ตณฺหา ตัณหานั้น เมื่อจะเกิดขึ้นก็ย่อม
อุปฺปชฺชมาณา อุปฺปชฺชติ เกิดขึ้นที่ความคิดถึงรูป เสียง
กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ฉัมมารมณํ
นั้น

เอตฺถ นีวีสมาณา นีวีสติ เมื่อจะตั้งอยู่ ก็ย่อมตั้งอยู่ที่ความ
คิดถึงรูป เสียง กลิ่น รส โผฏ-
ฐัพพะ ฉัมมารมณํนั้น.

๘. รูปตณฺหา ความอยากในรูป
สทฺทตณฺหา ความอยากในเสียง
คณฺหตณฺหา ความอยากในกลิ่น
รสตณฺหา ความอยากในรส

โผฏฐัพพตณฺหา	ความอยากในโผฏฐัพพะ
ธมฺมตณฺหา	ความอยากในธัมมารมณฺ์
โลเก ปิยรูปํ สาทรูปํ	เป็นที่รักสนิทใจในโลก
เอตฺตฺเตสา ตณฺหา	ตณฺหานันฺ เมื่อจะเกิดขึ้น ก็ย่อม
อุปฺปชฺชมานา อุปฺปชฺชติ	เกิดขึ้นที่ความอยากในรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธัมมารมณฺ์ นััน
เอตฺถ นินฺวิสฺमानา นินฺวิสฺติ	เมื่อจะตั้งอยู่ ก็ย่อมตั้งอยู่ที่ความ อยากในรูป เสียง กลิ่น รส โผฏ- ฐัพพะ ธัมมารมณฺ์นััน.

๕. รูปวิตกโก	ความตรึกถึงรูป
สทฺทวิตกโก	ความตรึกถึงเสียง
กนฺหฺชวิตกโก	ความตรึกถึงกลิ่น
รสวิตกโก	ความตรึกถึงรส
โผฏฐัพพวิตกโก	ความตรึกถึงโผฏฐัพพะ
โลเก ปิยรูปํ สาทรูปํ	เป็นที่รักสนิทใจในโลก
เอตฺตฺเตสา ตณฺหา	ตณฺหานันฺ เมื่อจะเกิดขึ้นก็ย่อม
อุปฺปชฺชมานา อุปฺปชฺชติ	เกิดขึ้นที่ความตรึกถึงรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธัมมารมณฺ์ นััน

เอตถ นีวิสมานา นีวีสติ เมื่อจะตั้งอยู่ ก็ย่อมตั้งอยู่ที่ความ
ตรึงถึงรูป เสียง กลิ่น รส โผฏ-
ฐัพพะ ชัมมารมณฺ์นั้น.

๑๐. รูปวิจาร์โ ความตรองถึงรูป
สทฺทวิจาร์โ ความตรองถึงเสียง
คณฺชวิจาร์โ ความตรองถึงกลิ่น
รสวิจาร์โ ความตรองถึงรส
โผฏฐพฺวิจาร์โ ความตรองถึงโผฏฐัพพะ
ชมฺมวิจาร์โ ความตรองถึงชัมมารมณฺ์
โลก ปิยรูปฺ สาทรูปฺ เป็นที่รักสนิทใจในโลก
เอตฺเตสา ตณฺหา ตัณหานั้น เมื่อจะเกิดขึ้น ก็ย่อม
อุปฺปชฺชมานา อุปฺปชฺชติ เกิดขึ้นที่ความตรองถึงรูป เสียง
กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ชัมมารมณฺ์
นั้น
เอตถ นีวิสมานา นีวีสติ เมื่อจะตั้งอยู่ ก็ย่อมตั้งอยู่ที่ความ
ตรองถึงรูป เสียง กลิ่น รส โผฏ-
ฐัพพะ ชัมมารมณฺ์นั้น
อิทฺ วจฺจติ ภิกฺขเว คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย อันนี้ [เรา]
ทุกฺขสมฺภโย อริยสจฺจํ กล่าวว่่าอริยสัจ คือ ทุกฺขสมฺภุทย
[เหตุให้เกิดทุกข์].

กตมณฺจ ภิกฺขเว ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อริยสัจ คือ
ทุกขนิโรธ อริยสจฺจ ทุกขนิโรธ [ธรรมเป็นที่ดับทุกข์]
เป็นอย่างไรเล่า ?

โย ตสุตาเยว ตณฺหาหยา [คือ] ความสํารอกและความดับ
อเสตวิราคนิโรธ จาโค โดยไม่เหลือ ความสละ ความ
ปฏินิสฺสํสโก มุคฺติ อนาลโย ส่งคืน ความปล่อยวาง ความไม่
มีอาลัยในตัณหานั้นนั่นแล อันใด

ธา โข ปเนธา ภิกฺขเว ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็แลตัณหา
ตณฺหา กตฺถ ปหิยฺยมาณา นั้นนั่น เมื่อบุคคลจะละเสีย ย่อม
ปหิยฺยติ ละเสียได้ในที่ไหน

กตฺถ นินฺรุชฺฌมาณา นินฺรุชฺฌติ เมื่อจะดับ ย่อมดับในที่ไหน
ยํ โลกํ ปิยรूपํ สาทรรูปํ ที่ใดเป็นที่รักสนิทใจในโลก
เอตฺถเตธา ตณฺหา ตัณหานั้น เมื่อบุคคลจะละเสีย
ปหิยฺยมาณา ปหิยฺยติ ก็ย่อมละเสียได้ในที่นั้น
เอตฺถ นินฺรุชฺฌมาณา นินฺรุชฺฌติ เมื่อจะดับ ก็ย่อมดับในที่นั้น
ภิกฺขเว โลกํ ก็อะไรเล่าเป็นที่รักสนิทใจในโลก ?

ปิยรूपํ สาทรรูปํ

๑. จกฺขุํ

ตา

ปิยรूपํ สาทรรูปํ โลกํ

เป็นที่รักสนิทใจในโลก

เอตฺตเสสา ตณฺหา ตัณหานันฺ เมื่อบุคคลจะละเสี่ย
ปหิยฺยมานา ปหิยฺยติ ก็ย่อมละเสี่ยได้ที่ตานั้น
เอตฺต นินฺรุชฺฌมานา นินฺรุชฺฌติ เมื่อจะดับ ก็ย่อมดับที่ตานั้น
โสຕํ หู
ฆานํ จมูก
ชิวฺหา ลิ้น
กาโย กาย
มโน ใจ
โลเก ปิยฺรูปํ สาทฺรฺูปํ เป็นที่รักสนิทใจใจโลก
เอตฺตเสสา ตณฺหา ปหิยฺยมานา ตัณหานันฺ เมื่อบุคคลจะละเสี่ย ก็
ปหิยฺยติ ย่อมละเสี่ยได้ที่หู จมูก ลิ้น กาย
ใจนั้น
เอตฺต นินฺรุชฺฌมานา นินฺรุชฺฌติ เมื่อจะดับ ก็ย่อมดับที่หู จมูก ลิ้น
กาย ใจนั้น.

๒. รูปา รูป

สทฺฐา เสี่ยง
คณฺธา กลิ่น
รส รส
โผฏฺฐพฺพา โผฏฐัพพะ
ธมฺมา ธรรมารมณ์
โลเก ปิยฺรูปํ สาทฺรฺูปํ เป็นที่รักสนิทใจในโลก

เอตฺเตสา ตณฺหา ปหิยฺยมานา ตัณฺหานันฺ เมื่อบุคคลจะละเสีย ก็

ปหิยฺยติ ย่อมละเสียได้ที่รูป เสียง กลิ่น รส

โผฏฐัพพะ ชัมมารมณฺ์นั้น

เอตฺถ นินฺรุชฺฌมานา นินฺรุชฺฌติ เมื่อจะดับ ก็ย่อมดับที่รูป เสีย

กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ชัมมา-

รณฺ์นั้น.

๓. จกฺขุวิญญฺณานํ ความรู้ทางตา

โสทฺวิญญฺณานํ ความรู้ทางหู

ฆานวิญญฺณานํ ความรู้ทางจมูก

ชิวฺหาวิญญฺณานํ ความรู้ทางลิ้น

กายวิญญฺณานํ ความรู้ทางกาย

มโนวิญญฺณานํ ความรู้ทางใจ

โลเก ปิยฺรูปํ สาทฺรูปํ เป็นที่รักสนิทใจในโลก

เอตฺเตสา ตณฺหา ปหิยฺยมานา ตัณฺหานันฺ เมื่อบุคคลจะละเสีย ก็

ปหิยฺยติ ย่อมละเสียได้ที่ความรู้ทางตา หู

จมูก ลิ้น กาย ใจนั้น.

เอตฺถ นินฺรุชฺฌมานา นินฺรุชฺฌติ เมื่อจะดับ ก็ย่อมดับที่ความรู้ทาง

ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจนั้น.

๔. จกฺขุสมฺมุผลุโส ความสัมผัส [กระทบ] ทางตา

โสทฺสมฺมุผลุโส ความสัมผัสทางหู

ฆานสมฺมุผลุโส ความสัมผัสทางจมูก

ชีวหาสมมุตฺโต ความสัมผัสทางลิ้น
กายสมมุตฺโต ความสัมผัสทางกาย
มโนสมมุตฺโต ความสัมผัสทางใจ
โลก ปิยรูปํ ชาติรูปํ เป็นที่รักสนิหใจในโลก
เอตฺตฺเตสา ตณฺหา ปหิยฺยมาณา ตัณฺหานํ เมื่อบุคคลจะละเสีย ก็
ปหิยฺยติ ย่อมละเสียได้ที่ความสัมผัสทางตา
หู จมูก ลิ้น กาย ใจ นั้น
เอตฺตฺตํ นินฺรุชฺฌมาณา นินฺรุชฺฌติ เมื่อจะดับ ก็ย่อมดับที่ความสัมผัส
ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจนั้น.
เอตฺตฺตํ นินฺรุชฺฌมาณา นินฺรุชฺฌติ เมื่อจะดับ ก็ย่อมดับที่ความสัมผัส
ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจนั้น.

๕. จกฺขุสมมุตฺตฺสา เวทนา เวทนาที่เกิดแต่จักขุสัมผัส
โสตสมมุตฺตฺสา เวทนา เวทนาที่เกิดแต่โสตสัมผัส
ฆานสมมุตฺตฺสา เวทนา เวทนาที่เกิดแต่ฆานสัมผัส
ชีวหาสมมุตฺตฺสา เวทนา เวทนาที่เกิดแต่ชีวหาสัมผัส
กายสมมุตฺตฺสา เวทนา เวทนาที่เกิดแต่กายสัมผัส
มโนสมมุตฺตฺสา เวทนา เวทนาที่เกิดแต่มนโสัมผัส
โลก ปิยรูปํ ชาติรูปํ เป็นที่รักสนิหใจในโลก
เอตฺตฺเตสา ตณฺหา ปหิยฺยมาณา ตัณฺหานํ เมื่อบุคคลจะละเสีย ก็
ปหิยฺยติ ย่อมละเสียได้ที่เวทนา ซึ่งเกิดแต่
สัมผัสทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจนั้น

เอตถ นิรุชฌมานา นิรุชฌติ เมื่อจะดับ ก็ย่อมดับที่เวทนาซึ่ง
เกิดแต่สัมผัสทางตา หู จมูก ลิ้น
กาย ใจนั้น.

๖. รูปสขุญา ความจำรูป

สทฺทสขุญา ความจำเสียง

คณฺหสขุญา ความจำกลิ่น

รสสขุญา ความจำรส

โผฏฺฐพฺพสขุญา ความจำโผฏฐัพพะ

ชฺมมสขุญา ความจำสัมผัส

โลเก ปิยรูปํ สาทฺตรูปํ เป็นที่รักสนิทใจในโลก

เอตฺถ เตธา ตณฺหา ปหิยฺยมานา ตัณหานั้น เมื่อบุคคลจะละเสีย ก็
ปหิยฺยติ ย่อมละเสียได้ที่ความจำรูป เสียง
กลิ่น รส โผฏฐัพพะ สัมผัส
นั้น

เอตถ นิรุชฌมานา นิรุชฌติ เมื่อดับ ก็ย่อมดับที่ความจำรูป
เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ
สัมผัสนั้น.

๗. รูปสขุเจตนา ความคิดถึงรูป

สทฺทสขุเจตนา ความคิดถึงเสียง

คณฺหสขุเจตนา ความคิดถึงกลิ่น

รสสขุเจตนา ความคิดถึงรส

เอตถ นีรุชฌมานา นีรุชฌติ เมื่อจะดับ ก็ย่อมดับที่ความอยาก
ในรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ
สัมผัสมรรณนั้น.

๕. รูปวิตกโก ความตรึงถึงรูป
สตทวิตกโก ความตรึงถึงเสียง
คณชวิตกโก ความตรึงถึงกลิ่น
รสวิตกโก ความตรึงถึงรส
โผฏฐพพิตถโก ความตรึงถึงโผฏฐัพพะ
ชมมวิตกโก ความตรึงถึงสัมผัสมรรณ
โลก ปิยรูป สาทรูป เป็นที่รักสนิทใจในโลก
เอตถเตสา ตณฺหา ปหิยฺยมานา ตณฺหานั้น เมื่อบุคคลจะละเสีย
ปหิยฺยติ ก็ย่อมเสียได้ที่ความตรึงถึงรูป
เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ สัมมา-
มรรณนั้น.

เอตถ นีรุชฌมานา นีรุชฌติ เมื่อจะดับ ก็ย่อมดับที่ความตรึงถึง
รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ
สัมผัสมรรณนั้น.

๑๐. รูปวิจาร์โ ความตรองถึงรูป
สตทวิจาร์โ ความตรองถึงเสียง
คณชวิจาร์โ ความตรองถึงกลิ่น
รสวิจาร์โ ความตรองถึงรส

โผฏฐัพพวิจาร์ ความตรองถึงโผฏฐัพพะ
ธมฺมวิจาร์ ความตรองถึงธมฺมารมณฺ์
โลก ปิยรูปํ สาทรูปํ เป็นที่รักสนิทใจในโลก
เอตฺตฺเตสา ตณฺหา ปหิยฺยมาณา ตณฺหานันฺ เมื่อบุคคลจะละเสียด
ปหิยฺยติ กัทย่อมละเสียดได้ทีความตรองถึงรูป
เสียด กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธมฺมา-
รณฺ์นันฺ
เอตฺถ นินฺรุชฺฌมาณา นินฺรุชฺฌติ เมื่อจะดับ กัทย่อมดับทีความตรอง
ถึงรูป เสียด กลิ่น รส โผฏฐัพพะ
ธมฺมารมณฺ์นันฺ.
อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ทุกฺขนิโรธํ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อันนี้ [เรา]
อริยสจฺจํ กล่าวว่่าอริยสัจ คือ ทุกฺขนิโรธ
[ธรรมเป็นที่ดับทุกข์].
กตมณฺฺจ ภิกฺขเว ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อริยสัจ คือ
ทุกฺขนิโรธคามินิปฏิบัติทา ทุกฺขนิโรธคามินิปฏิบัติทา [ข้อ
อริยสจฺจํ ปฏิบัติให้ถึงธรรมเป็นที่ดับทุกข์]
เป็นอย่างไรเล่า ?
อยมเว อริโย อฏฺฐจฺจโก ททางอันประเสริฐประกอบด้วยองค์
มคฺโค ๘ ทางเดียดนี้แล
เสยฺยถิทํ ทางนี้อย่างไรเล่า ?
สมฺมาทิฏฺฐิ [คือ] ความเห็นชอบ ๑

สมุมาสงกุปโป	ความคำริชอบ ๑
สมุมาวาจา	วิริติเป็นเครื่องเจรจาชอบ ๑
สมุมากมมนุโต	วิริติธรรมเป็นเครื่องทำชอบ ๑
สมุมาอาชีโว	วิริติธรรมเป็นที่เลี้ยงชีพชอบ ๑
สมุมาวายาโม	ความพยายามชอบ ๑
สมุมาสติ	ความระลึกชอบ ๑
สมุมาสมาธิ	ความตั้งจิตมั่นชอบ ๑.
๑. กตมา จ ภิกขเว	ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย สัมมาทิฏฐิ
สมุมาทิฏฐิ	ความเห็นชอบ เป็นอย่างไรเล่า ?
ยัม โข ภิกขเว ทุกฺเช	ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ความรู้ในทุกข์
ฌาณํ ทุกฺขสมุทฺথে ฌาณํ	ความรู้ในเหตุให้เกิดทุกข์ ความรู้
ทุกฺขนิโรธ ฌาณํ ทุกฺขนิโรธ-	ในธรรมที่ดับทุกข์ ความรู้ในขอ
คามินิยา ปฏิปทาย ฌาณํ	ปฏิบัติให้ถึงธรรมเป็นที่ดับทุกข์
อันใด	
อโย วุจฺจติ ภิกขเว สมุมาทิฏฐิ	ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อันนี้ [เรา]
	กล่าวว่า สัมมาทิฏฐิ [ความเห็น
	ชอบ].
๒. กตโม จ ภิกขเว	ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย สัมมาสังกัปปะ
สมุมาสงกุปโป	[ความคำริชอบ] เป็นอย่างไรเล่า ?
เนกฺขมฺมฺสงกุปโป	ความคำริในความออก [จากกามา
	รณณ].

อပ္พยาปาทสุงกุปโป ความดำริใน ความไม่พยายาท

อวิหีธาสุงกุปโป ความดำริในการไม่เบียดเบียน

อัย วุจฺจติ ภิกฺขเว สมนฺมาสุงกุปโป คู่ก่อนภิกษุทั้งหลาย อันนี้ [เรา]

กล่าวว่า สัมมาสังกัปปะ [ความ
ดำริชอบ] [๒ องค์นี้สงเคราะห์
เข้าในกองปัญญา].

๓. กตมา จ ภิกฺขเว คู่ก่อนภิกษุทั้งหลาย สัมมวาจา
สम्मวาจา [วิริติเป็นเครื่องเจรจาชอบ] เป็น
อย่างไรเล่า ?

มุสวาทา เวรมณิ เจตนาเป็นเครื่องเว้นจากก่าวาท็จ

ปีสุณาย วาจาเย เวรมณิ เจตนาเป็นเครื่องเว้นจากวาจาต่อ-
เสียด

ผรุสสาย วาจาเย เวรมณิ เจตนาเป็นเครื่องเว้นจากวาจาหยาบ

สมุพฺปปลาปา เวรมณิ เจตนาเป็นเครื่องเว้นจากการเจรจา
ตำรากเพื่อเจ้า

อัย วุจฺจติ ภิกฺขเว สมนฺมาวาจา คู่ก่อนภิกษุทั้งหลาย อันนี้ [เรา]

กล่าวว่า สัมมวาจา [วิริติเป็น
เครื่องเจรจาชอบ].

๔. กตโม จ ภิกฺขเว คู่ก่อนภิกษุทั้งหลาย สัมมากัมมันตะ

สมฺมากมฺมนฺโต [วิริติธรรมเป็นเครื่องทำชอบ]

เป็นอย่างไรเล่า ?

อัย วุจฺจติ ภิกฺขเว ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อันนี้ [เรา]

สम्मมาอาชีโว กล่าวว่า สัมมาอาชีวะ [วิริตี-

ธรรมเป็นที่เล็งชีวิตชอบ] [๓

องค์นี้สงเคราะห์เข้าในกองศีล].

๖. กตฺโม จ ภิกฺขเว ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย สัมมาวายามะ

สम्मมาวายาโม [ความพยายามชอบ] เป็นอย่าง

ไรเล่า ?

อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรม-

วินัยนี้

อนุปฺปนฺนํ ปาปกาณฺ ย่อมทำความพอใจให้เกิดขึ้น ย่อม

อกุสลาณํ ฌมฺมาณํ อนุปฺปาทาย พยายาม прารภความเพียร ประ-

ณฺหํ ฆเนติ วายมตี กองตั้งจิตไว้เพื่อยังกุศลธรรมอัน

วิริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหตี เป็นบาปที่ยังไม่เกิด ไม่ให้เกิดขึ้น

ปทหตี

อุปฺปนฺนํ ปาปกาณฺ อกุสลาณํ ย่อมทำความพอใจให้เกิดขึ้น ย่อม

ฌมฺมาณํ ปหานาย ณฺหํ ฆเนติ พยายาม прารภความเพียร ประ-

วายมตี วิริยํ อารภติ จิตฺตํ กองตั้งจิตไว้ เพื่อยังกุศลธรรม

ปคฺคณฺหตี ปทหตี อันเป็นบาปที่เกิดขึ้นแล้ว

อนุปฺปนฺนํ กุสลาณํ ฌมฺมาณํ ย่อมทำความพอใจให้เกิดขึ้น ย่อ

อุปฺปาทาย ณฺหํ ฆเนติ พยายาม прารภความเพียร ประ-

วายมตี วิริยํ อารภติ จิตฺตํ กองตั้งจิตไว้ เพื่อยังกุศลธรรมที่

ปคฺคณฺหตี ปทหตี ยังไม่เกิด ให้เกิดขึ้น

อุปปุณฺหานํ กุสลานํ ฌมฺมานํ ย่อมทำความพอใจให้เกิดขึ้น ย่อม
จิตฺติยา อสมฺโมสยา ภฺยโย พยายาม ปรารภความเพียร ประ-
ภาวยา เวปฺลุลยา คงตั้งจิตไว้ เพื่อความตั้งอยู่ ไม่
ภวานาย ปาริปุริยา ฌนฺทํ ให้สาบสูญ เจริญยิ่ง ไพบูลย์
ชเนติ วายมตี วิริยํ อารภตี เพิ่มพูนเต็มเปี่ยมแห่งกุศลธรรมที่
จิตฺตํ ปคฺคณฺหาตี ปหฺหตี เกิดขึ้นแล้ว
อํยํ วุจฺจตี ภฺิกฺขเว คู่ก่อนภิกษุทั้งหลาย อันนี้ [เรา]
สมฺมาวายาโม กล่าวว่า สัมมาวายามะ [ความ
พยายามชอบ].

๗. กตฺมา จ ภฺิกฺขเว คู่ก่อนภิกษุทั้งหลาย สัมมาสติ
สมฺมาสติ [ความระลึกรชอบ] เป็นอย่าง
ไรเล่า ?

อิธ ภฺิกฺขเว ภฺิกฺขุ คู่ก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรม
วินัยนี้

กายเย กายานุสฺสตี วิหฺรตี ย่อมเป็นผู้พิจารณาเห็นกายในกาย
เนื่อง ๆ อยู่

อาตาปี สมฺปชาโน สติมา มีความเพียรเผากิเลส มีสัมปชัญญะ
วิเนยฺย โลเก อภฺิขฺณาโทมนสฺส มีสติ นำอภิขณาและโทมนัส
[ความยินดีและความยินร้าย]
ในโลกเสียให้พินาศ

เวทนาสุ เวทนานุสฺสตี วิหฺรตี ย่อมเป็นผู้พิจารณาเห็นเวทนาใน
เวทนาเนื่อง ๆ อยู่

อาตปปี สมฺปชาโน สติมา มีความเพียรเผากิเลส มีสัมปชัญญะ
วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺส มีสติ นำอภิชฌาและโทมนัส
ในโลกเสียให้พินาศ

จิตฺเต จิตฺตานุปฺสึ วิหฺรติ ย่อมเป็นผู้พิจารณาเห็นจิตในจิต
เนื่อง ๆ อยู่

อาตปปี สมฺปชาโน สติมา มีความเพียรเผากิเลส มีสัมปชัญญะ
วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺส มีสติ นำอภิชฌาและโทมนัสใน
โลกเสียให้พินาศ

ธมฺเมสุ ธมฺมานุปฺสึ วิหฺรติ ย่อมเป็นผู้พิจารณาเห็นธรรมใน
ธรรมเนื่อง ๆ อยู่

อาตปปี สมฺปชาโน สติมา มีความเพียรเผากิเลส มีสัมปชัญญะ
วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺส มีสติ นำอภิชฌาและโทมนัสใน
โลกเสียให้พินาศ

อโย วุจฺจติ ภิกฺขเว สมฺมาสติ คู่ก่อนภิกษุทั้งหลาย อันนี้ [เรา]
กล่าวว่า สัมมาสติ [ความระลึก
ชอบ]

๘. กตโม จ ภิกฺขเว คู่ก่อนภิกษุทั้งหลาย สัมมาสมาธิ
สมฺมาสมาธิ [ความตั้งจิตมั่นชอบ] เป็นอย่าง
ไรเล่า ?

อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ คู่ก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรม
วินัยนี้

วิวิจฺเจว กามเมหิ วิวิจฺจ สงัดแล้วจากกามารมณ์ สงัดแล้ว
อกุสฺสเลหิ ฌมฺเมหิ จากธรรมที่เป็นอกุศล
สวิตกุกํ สวิจาร์ วิเวกขมฺปีติ- เข้าถึงปฐมฌาน [ความเพ่งที่ ๑]
สุขํ ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช ประกอบด้วยวิตกวิจาร์ มีปีติและ
วิหฺรติ สุขอันเกิดจากวิเวก*
วิตกฺกวิจาร์ณํ ฐปสมมา เพราะความที่วิตกและวิจาร์ทั้ง ๒

ระงับลง

อหฺมตฺตํ สมฺปสาทณํ เจตฺโส เข้าถึงทุติยาน [ความเพ่งที่ ๒]
เอโททิกาว อวิตกุกํ อวิจาร์ เป็นเครื่องส่องใสใจ ณ ภายใน ให้
สมาธิขมฺปีติสุขํ ทุตฺติยํ ฌานํ สมาธิเป็นธรรมอันเอกคุณมีขึ้น ไม่
อุปสมฺปชฺช วิหฺรติ มีวิตกไม่มีวิจาร์ มีแต่ปีติและสุขที่
เกิดจากสมาธิ

ปีติยา จ วิรทา อนึ่ง เพราะความที่ปีติวิราช
[ปราศ] ไป

อุเปกฺขโก จ วิหฺรติ สโต จ ย่อมเป็นผู้เพิกเฉยอยู่ และมีสติ
สมฺปชาโน สัมปชัญญะ
สุขณฺจ กายเณ ปฏฺฐิตฺเวเทติ และรู้รสความสุขด้วยกาย

๑. คือความที่จิตสงัดจากกามารมณ์และธรรมที่เป็นอกุศลนั้น.

ยนุต อริยา อัจฉินฺติ อาศัณฺณคฺคิอุทฺทหา สติ สัมป-
อุเปกฺขโก สติมา สุขวิหาริตี รัญญะ และรูรัสสุขอันใดเล่าเป็น
เหตุ พระอริยเจ้าทั้งหลาย ย่อม
กล่าวสรรเสริญผู้นั้นว่า เป็นผู้
อุเบกขามีสติอยู่เป็นสุข

ตติยั ฅนัํ อุปสมุทฺทช วิหริติ เข้าถึงตติยฅน [ความเพ็งที่ ๓]
สุขสุส จ ปหานา เพราะละสุขเสียได้
ทุกฺขสุส จ ปหานา และเพราะละทุกฺข์เสียได้
ปุพฺพเพว โสมนสุสโทมนสุสณัํ เพราะความที่โสมนัสและโทมนัส
อตุลฺลจฺมา ทั้ง ๒ ในกาลก่อนอัสดงค้ดับไป
อทุกฺขมสุขัํ อุเปกฺขาสติ- เข้าถึงจตุตถฅน [ความเพ็งที่ ๔]
ปาริสฺสุทธี จตุตถั ฅนัํ ไม่มีทุกฺข์ไม่มีสุข มีแต่ความที่
อุปสมุทฺทช วิหริติ สติเป็นธรรมชาติปาริสฺสุทธีเพราะ
อุเบกขา

อัยั วุจฺจติ ภิทฺทชเว คุก่อนภิทฺทชทั้งหลาย อันนี้ [เรา]
สมฺมาสมาธิ กล่าวว่สัมมาสมาธิ [ความตั้งจิต
มั่นชอบ]

อิทั วุจฺจติ ภิทฺทชเว คุก่อนภิทฺทชทั้งหลาย อันนี้ [เรา]
ทุกฺขนิโรธคามินีปฏิปทา กล่าวว่อริยสัจ คือ ทุกฺขนิโรธ-
อริยสจฺจ คามินีปฏิปทา [ข้อปฏิบัติให้ถึง
ธรรมเป็นที่ดับทุกฺข์] [๓ องคันี้
สงเคราะห์เข้าในกองสมาธิ]

[อิติ อชุตตตัม วา ฯ เป ฯ ความแปลเหมือนบทต้น คู่ที่หน้า
อุปาทิยติ] ๓๕ บรรทัด ๑๘ ถึงหน้า ๓๖ บรรทัด

๑๗.

เอวปี โข ภิกขเว ภิกขุ คู่ก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุย่อม
ธมฺเมสุ ธมฺมานุสฺสึ วิหริ พิจารณาเห็นธรรมในธรรม คือ
จตุสฺ อริยสฺสเจสฺ อริสัจ ๔ อย่างนี้แล.

สจฺจปพฺพํ

จบข้อกำหนดด้วยสัจจะของจริง.

ธมฺมานุสฺสึ สนาสติปฺปญฺจํ

จบ ธรรมานุสสติปัฏฐาน.

จตุตถาริ วสุธานี	ตลอด ๔ ปี
ศีลวิ วสุธานี	ตลอด ๓ ปี
เทว วสุธานี	ตลอด ๒ ปี
เอก วสุ	ตลอด ๑ ปี
สตุต มาธานี	ตลอด ๗ เดือน
ฉ มาธานี	ตลอด ๖ เดือน
ปญจ มาธานี	ตลอด ๕ เดือน
จตุตถาริ มาธานี	ตลอด ๔ เดือน
ศีลวิ มาธานี	ตลอด ๓ เดือน
เทว มาธานี	ตลอด ๒ เดือน
มาลี	ตลอด ๑ เดือน
มณฑุมาลี	ตลอดกึ่งเดือน
สตุตาทิ	ตลอด ๗ วัน
ตสฺส ทูวิหฺนํ ฝลนํ อญฺญตรํ	ผู้นั้นพึงหวังผล ๒ ผลอันใดอัน
ฝลํ ปาฎิกงฺขํ	หนึ่ง
ทิฏฺฐเวร ชมฺเม อญฺญา	คือพระอรหันต์ผลในปัจจุบันชาตินี้ ๑
สติ วา อูปาทีเสเส อนาคามีตา	หรือเมื่อวิบากขั้นที่กิเลสมีต้นหา
	เป็นต้น เข้ายึดไว้ยังเหลืออยู่เป็น
	พระอนาคามี ๑.
เอกายโน อัย ภิกฺขเว มคฺโค	ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย หนทางนี้เป็น

ที่ไปอันเอก [เป็นที่ไปของ บุคคล

ผู้เดียว]

สตutan วิสุทฐิยา

เพื่อความหมดจดโดยวิเศษของสัตว์

ทั้งหลาย

โสภปริเทวานัน สมตักกมมาย

เพื่อข้ามพ้นความโศกและความร่ำ-

ไรเสีย

ทุกขโทมนสฺสานัน อตฺถงฺกมมาย

เพื่ออัสตงค์ [ดับไป] แห่งเหล่า

ทุกข์และโทมนัส

ณายสฺส อธิคมมาย

เพื่อบรรลุลหรรณที่ถูก

นิพฺพานสฺส สจฺฉิกิริยาย

เพื่อทำพระนิพพานให้แจ้ง

ยทิตฺ จตฺตารโ สติปฏฺฐานาติ

หนทางนี้คือสติปัฏฐาน ๔ อย่าง

ด้วยประการฉะนี้.

อิตฺติ ยนฺตํ วุตฺตํ

คำอันใด [เรา] กล่าวแล้ว

อย่างนี้

อิทเมตํ ปฏิจฺจ วุตฺตนฺติ

คำอันนั้น [เรา] อาศัยหนทาง

อันเอก [คือสติปัฏฐาน ๔] นี้

กล่าวแล้ว ด้วยประการฉะนี้.

อิทมวโจ ภควา

พระผู้มีพระภาคตรัสพระสูตรนี้จบ

แล้ว

อตฺตมฺนา เต ภิกฺขุ

ภิกษุเหล่านั้นมีความยินดี

นักธรรมเอก - มหาสติปัฏฐานสูตร และคิริमानนทสูตร - หน้าที่ 91

ภควโต ภาสิตอ อภินนุทนต์ ซึ่งชมพระพุทธรายิตแห่งพระผู้มี

พระภาค ด้วยประการฉะนี้แล.

มหาสติปัฏฐานสูตรตปโจ นิกฺขจโต

จบ บาติมมหาสติปัฏฐานสูตร.

คิริมานนทสูตร แปล

ในอังคุตตรนิกาย ทสกนិบาต เล่ม ๒๔ หน้า ๑๑๕ ถึงหน้า ๑๒๐

ในพระสูตรต้นตปิฎกฉบับใหม่

เอวมเม สุตं ข้าพเจ้าได้ฟังมาแล้วอย่างนี้
เอกัมสมย์ ภควา สมัยหนึ่งพระผู้มีพระภาค
สาวตถุถิย วิหริติ เขตวเนน ประทับอยู่ที่เขตวันวิหาร ซึ่งเป็น
อนาถปิณฑิกสุส อารามเม อารามของอนาถปิณฑิกกฤหบดี ณ
กรุงสาวัตถี
เตน โข ปน สมเยน ก็ในสมัยนั้นพระคิริมานนทผู้มีอายุ
อายุสุมา คิริมานนุโท
อาพาธโก โหติ ทุกขิโต เป็นผู้อาพาธ ประกอบด้วยทุกข-
พาพหุคิลาน เวทนาเป็นไข้หนัก
อถ โข อายุสุมา อานนุโท ลำดับนั้นพระอานนทผู้มีอายุ
เยน ภควา เตนุปสงุมมิ พระผู้มีพระภาคเสด็จอยู่ในที่ใด ก็
เข้าไปเฝ้าในที่นั้น
อุปสงุมมิตุวา ภควนุตัม ครั้นเข้าไปเฝ้าแล้ว จึงถวายบังคม
อภิวาเทตฺวา เอกมฺนุตัม นิสีทิตฺติ พระผู้มีพระภาคนั่ง ณ ที่ควรส่วน
ข้างหนึ่ง

กตมา ทส	สัญญา ๑๐ อะไรบ้าง
อนิจจสัญญา	ความจำหายว่าไม่เที่ยง ๑
อนตตสัญญา	ความจำหายว่าไม่ใช่ตัวตน ๑
อสุภสัญญา	ความจำหายว่าไม่งาม ๑
อาทีนวสัญญา	ความจำหายว่าเป็นโทษ ๑
ปหานสัญญา	ความจำหายในการละ ๑
วิราคะสัญญา	ความจำหายในธรรมอันปราศจาก ราคะ ๑
นิโรธสัญญา	ความจำหายในธรรมเป็นที่ดับ ๑
สพฺพโลเก อนภิตตสัญญา	ความจำหายความไม่ยินดีในโลก ทั้งปวง ๑
สพฺพสงฺขารesu อนิจจสัญญา*	ความจำหายความไม่ปรารถนา ในสังขารทั้งปวง ๑.
๑. กตมา จานนุท	คู่ก่อนอาณนที อนิจจสัญญาเป็น
อนิจจสัญญา	ไหนเล่า ?
อิชานนุท ภิกขุ	คู่ก่อนอาณนที ภิกขุในธรรมวินัยนี้
อรณฺณคโตะ วา	ไปที่ป่าก็ตาม
รุกฺขมฺมูลคโตะ วา	ไปที่โคนไม้ก็ตาม

๑. ท่านว่าควรจะเป็นอนิจจสัญญา หรืออนิภิตตสัญญา แต่ยังหาหลักฐานไม่ได้แน่นอนลงไป.

สุญญาการคโต वा ไปที่เรื่อนว่างเปล่าก็ตาม
อิติ ปฏิสถฺยจิกฺขติ ยอมพิจารณาอย่างนี้ว่า
รูปํ อนิจฺจํ รูปไม่เที่ยง
เวทนา อนิจฺจา เวทนาไม่เที่ยง
สฺยฺยา อนิจฺจา สัญญาไม่เที่ยง
วิญฺญาณํ อนิจฺจํ สังขารไม่เที่ยง
อิติ อิมสฺส ปญฺจสฺส อุปาทานกฺ- ยอมเป็นผู้พิจารณาเนื่อง ๆ โดย
ขณฺฺเชสฺส อนิจฺจา นุสฺส วิหฺรติ ความไม่เที่ยง ในอุปาทานชั้น
 ทั้ง ๕ อย่าง
อโย วุจฺจตฺตานนฺท อนิจฺจสฺยฺยา ดูก่อนอานนท อันนี้ [เรา] กล่าว
 ว่า อนิจจสัญญา.

๒. กตมา จารนนฺท ดูก่อนอานนท อนัตตสัญญาเป็น
อนตฺตสฺยฺยา ไหนเล่า ?
อิธานนฺท ภิกฺขุ ดูก่อนอานนท ภิกษุในธรรมวินัยนี้
อรญฺญคโต वा ไม่ที่ป่าก็ตาม
รุกฺขมฺมูลคโต वा ไม่ที่เรื่อนว่างเปล่าก็ตาม
อิติ ปฏิสถฺยจิกฺขติ ยอมพิจารณาอย่างนี้ว่า
จกฺขุ อนตฺตา ตาไม่ใช่ตัวตน
รูปํ อนตฺตา รูปไม่ใช่ตัวตน

โสต อมตดา หูไม่ใช่อัวตตน
สททา อมตดา เสียงไม่ใช่อัวตตน
ฆานัน อมตดา จมูกไม่ใช่อัวตตน
กนุชา อมตดา กลิ่นไม่ใช่อัวตตน
ชิวหา อมตดา ลิ้นไม่ใช่อัวตตน
รสตา อมตดา รสไม่ใช่อัวตตน
กายอ อมตดา กายไม่ใช่อัวตตน
โฏฐพพา อมตดา สิ่งทีฟิงถูกต้องไค้ด้วยกายไม่ใช่อัว
ตตน
มนอ อมตดา ใจไม่ใช่อัวตตน
ชมมา อมตดา เรื่องทีรู้ไค้ด้วยใจไม่ใช่อัวตตน
อิติ อิมสฺ อสฺ อชฺมตฺติกพาหิเรสฺ ย่อมเป็นผู้พิจารณาเนือง ๆ โดย
อายตเนสฺ อมตตานุสฺสี วิหริ ความไม่ใช่อัวตตน ในอายตนะทั้ง
ภายในและภายนอก ๖ อย่างนี้
อัย วุจจทานนุท อมตตสญญา คู่ออนอนนท อันนี [เรา] กล่าว
ว่า อนัตตสัจญญา.

๓. กตมา จานนุท คู่ออนอนนท อสฺกสัจญญาเป็น
อสฺกสญญา ไฉนเล่า ?
อิชานนุท ภิกขุ คู่ออนอนนท ภิกขุในธรรมวินัยนี้

อิมเมว กายํ อุกุञ्ช ปาทตลา ย่อมพิจารณาภายในแล ข้างบน
อโธ เกสมตถกา ตจปริยนุตฺตํ แต่พื้นเท้าขึ้นไป ข้างล่างแต่ปลาย
ปุรณุนานุปการสุตฺต อสุจโน ผมงลงมา มีหนังหุ้มอยู่โดยรอบ
ปจฺจเวกฺขติ เต็มไปด้วยของไม่สะอาดมีประการ
ต่าง ๆ ว่า

อตุลฺลิมสฺสมี กายเ มืออยู่ในภายใน

เกสา ผม

โลมา ขน

นขา เล็บ

ทนฺตุตา ฟัน

ตโจ หนัง

มํถํ เนื้อ

นหารู เอ็น

อฏฺฐี กระดูก

อฏฺฐิมิลฺลขํ เยื่อในกระดูก

วกุกํ ไข

หทยํ หัวใจ

ยกนํ ตับ

กิโลมกํ พังผืด

ปีหกํ ม้าม

ปปฺปฬาสํ ปอด

อนุต	ไสใหญ่
อนุตคุณิ	ไสทบ
อุทริย	อาหารใหม่
กรีส	อาการเก่า
ปีตุต	น้ำดี
เสมห	น้ำเสลด
ปุพุโพ	น้ำเหลือง
โลหิต	น้ำเลือด
เสโท	น้ำเหงื่อ
เมโท	น้ำมันข้น
อสุสุ	น้ำตา
วสา	น้ำมันเหลว
เชโพ	น้ำลาย
สิงฆาณิกา	น้ำมูก
ลลิกา	น้ำไขข้อ
มุตต	น้ำมูตร
อิติ อิมสุมี กาย อสุภานุปสุตี	ย่อมเป็นผู้พิจารณาเนื่อง ๆ โดย
วิหริติ	ความเป็นของไม่งามในกายนี้
	อย่างนี้
อัย วุจจทานนุท อสุภสญญา	ดูก่อน อานนท อันนี้ [เรา]
	กล่าวว่า อสุภสังญญา.

๔. กตมา जानนุท	ดูก่อนอานนท อาทีนวสัจญาเป็น
อาทีนวสัจญา	ไหนเล่า ?
อิชานนิต ภิกขุ	ดูก่อนอานนท ภิกขุในธรรมวินัยนี้
อรลฺยโตโต วา	ไปที่ป่าก็ตาม
รุกขมฺลลโต วา	ไปที่โคนไม้ก็ตาม
สุญฺญาคารคโต วา	ไปที่เรือนว่างเปล่าก็ตาม
อิติ ปฏิสลฺยจิกฺขติ	ย่อมพิจารณาอย่างนี้ว่า
พหุทฺกฺโข โข อัย กายโย	กายอันนี้แลมีทุกข์มาก
พหุอาทีนโว	มีโทษมาก
อิติ อิมสฺมี กายे วิวิธา	เหล่าอาพาธ [ความเจ็บไข้] ต่าง ๆ
อาพาธา อุลฺปะชฺชนฺติ	ย่อมเกิดขึ้นในกายนี้ อย่างนี้
เสยฺยถิทํ	อาพาธเหล่านั้น คืออะไรบ้าง ?
จกฺขุโรโค	คือ โรคในตา
โสทรโรโค	โรคในหู
ฆานโรโค	โรคในจมูก
ชีวหาโรโค	โรคในลิ้น
กายโรโค	โรคในกาย
สีสโรโค	โรคในศีรษะ
กณฺณโรโค	โรคในหู
मुखโรโค	โรคในปาก
ทนต์โรโค	โรคในฟัน

กาโส	ไอ
สาโส	หืด
ปีนาโส	หวัด
ทโห	ไข้พิษ
ชโร	ไข้เชื่อม
กุกุฉิโรโค	โรคในท้อง
มุกุแ	ลมจับ [หรือสลบ หรือสวิงสวาย]
ปกุขนุทิกา	โรคบิด [หรือ อุจจารธาตุ]
ตุลา	จุกเสียด [หรือตะคริว]
วิฐุจิกา	โรคลงราก
กุกุจ	โรคเรื้อน
กิลาท	ฝี
กิลาส	โรคกลาก
โสโส	มองคร่อ
อปมาโร	ลมบ้าหมู
ทณฺฑ	หิดเปื้อน
กณฺฑ	หิดดำ
กจฺจุ	कुดทะราดหู
รขสา	ละลอก
วิตจฺจิกา	कुดทะราดบอน
โลหิต	อาเจียนโลหิต

ปีตุต	โรคดีเดือด
มธุเมโห	โรคปีศาจวะหวน
อัสสา	เริ่ม
ปีพกา	พุพอง
ภคณฺฑลา	ริดสีดวง
ปีตุตสมุฏฺฐานา อาพาธา	ความเจ็บ มีดีเป็นสมุฏฐาน
เสมฺหสมุฏฺฐานา อาพาธา	ความเจ็บมีเสมหะเป็นสมุฏฐาน
วาทสมุฏฺฐานา อาพาธา	ความเจ็บมีลมเป็นสมุฏฐาน
สนฺุณีปาติ อาพาธา	ไข้สันนิบาต [คือความเจ็บที่เกิดแต่ดีเสมหะและลมทั้ง ๓ เจือกัน]
อตุปริณามชา อาพาธา	ความเจ็บเกิดแก่ฤดูแปรปรวน
วิสมปฺริหารชา อาพาธา	ความเจ็บเกิดแต่ความผลัดเปลี่ยนอิริยาบถไม่สม่ำเสมอ
โอบุคฺกมิกา อาพาธา	ความเจ็บเกิดแต่ความเพียรกล้า
กมฺมุวิปากชา อาพาธา	ความเจ็บเกิดแก่วิบากของกรรม
สีติ	เย็น
อฺณฺหิ	ร้อน
ชฺิมจฺฉนา	หิวข้าว
ปีปาสา	ระหายน้ำ

๑. นี้แปลตามนัยพระบาลีที่ตรัสเล่าถึงการทรงบำเพ็ญอุทฺทริยาทุกแห่งว่า... โอบุคฺกมิกา ทุกฺขาติปฺปา...

อุจฺจาโร

อุจฺจาโร

ปสฺสาโว

ปสฺสาโว

อิตฺติ อิมสฺมึ กายเ อาทีนฺวานุปสฺสึ

ยอมเป็นผู้พิจารณาเนื่อง ๆ โดย

วิหฺรติ

ความเป็นโทษในกายนี้ อย่างนี้

อํยํ วุจฺจตฺตานนฺทฺ อาทีนฺวสฺสญฺญา

ดูก่อนอานนทฺ อันนี้ [เรา] กล่าว

ว่า อาทีนฺวสฺสญฺญา.

๕. กตฺมา จานนฺทฺ

ดูก่อนอานนทฺ ปหฺนสฺสญฺญาเป็น

ปหฺนสฺสญฺญา

ไฉนเล่า ?

อิชฺานนฺทฺ ภิกฺขุ

ดูก่อนอานนทฺ ภิกฺขุในธรรมวินัยนี้

อุปฺปนฺนํ กามวิตกฺกํ นาธิวสฺเสติ

ยอมไม่รับไว้ ย่อมสละเสีย ย่อม

ปชฺหติ วิโนเทติ พฺยนฺตฺติกโรติ

ถ่ายถอน ย่อมทำให้พินาศ ย่อม

อนภาวํ คเมติ

ทำให้ไม่ให้เกิดอีกต่อไป ซึ่งกามวิตก

[ความตรึกด้วยความกำหนัดยินดี

ในกามารมณ์] ที่เกิดขึ้นแล้ว

อุปฺปนฺนํ พฺยาปาทวิตกฺกํ

ยอมไม่รับไว้ ย่อมสละเสีย ย่อม

นาธิวสฺเสติ ปชฺหติ วิโนเทติ

ถ่ายถอน ย่อมทำให้พินาศ ย่อม

พฺยนฺตฺติกโรติ อนภาวํ คเมติ

ทำให้ไม่ให้เกิดอีกต่อไป ซึ่งพยาบาท

วิตก [ความตรึกในความล้างผลาญ

สัตว์] ที่เกิดขึ้นแล้ว

อุปปนฺนํ วิหีสาวิตถกํ นาธิวาเสติ ย่อมไม่รับไว้ ย่อมละเสีย ย่อม
ปชหติ วิโนเทติ พุยนุตฺติกโตติ ถ่ายถอน ย่อมทำให้พินาศ ย่อมทำ
อนภาวํ คเมติ ไม่ให้เกิดอีกต่อไป ซึ่งวิหิงสาวิตถก

ความตรึงด้วยความหลงสนุก
ผลิตเพลินในความเบียดเบียน
สัตว์ ที่เกิดขึ้นแล้ว

อุปปนฺนุปปนฺเน ปาปกเก ย่อมไม่รับไว้ ย่อมละเสีย ย่อม
อกุสเล ธมฺเม นาธิวาเสติ ถ่ายถอน ย่อมทำให้พินาศ ย่อม
ปชหติ วิโนเทติ พุยนุตฺติกโรติ ทำให้ไม่ให้เกิดอีกต่อไป ซึ่งเหล่า
อนภาวํ คเมติ ธรรมอันเป็นบาปเป็นอกุศลที่เกิด
ขึ้นแล้วและเกิดขึ้นแล้ว

อํยํ วุจฺจตานุท ปหานสญฺญา คุณ่อนอนนทํ อันนี้ [เรา]
กล่าวว่่า ปหานสัจฺญญา.

๖. กตมา จานนุท คุณ่อนอนนทํ วิราคสัจฺญญาเป็น
วิราคสญฺญา ไฉนเล่า?
อิชานนุท ภิกฺขุ คุณ่อนอนนทํ ภิกฺขุในธรรมวินัยนี้
รุกฺขมฺมูลคโต วา ไปที่ป่าก็ตาม
สุญฺญาคารคโต วา ไปที่โคนไม้เปล่านั้นก็ตาม
อิติ ปฏิสจฺญจิกฺขติ ย่อมพิจารณาอย่างนี้ว่า
เอตํ สนฺตํ เอตํ ปถิํตํ ธรรมชาตินั้นละเอียด ธรรมชาติ

สพฺพปฺริปฺภินิสฺสคฺโค เป็นที่ส่งคืนอุปธิทั้งปวง
ตณฺหกุขโย เป็นที่สิ้นไปแห่งตัณหา
นิโรธ เป็นที่ดับทุกข์สนิท
นิพพาน เป็นที่ดับกิเลสและทุกข์
อัย วุจฺจตฺตานนฺท นิโรธสฺสยฺยา คุณก่อนอนานนฺท อັນนํ [เรา]
กล่าวว่า นิโรธสัจฺญฺยา.

๘. กตฺมา จานนฺท คุณก่อนอนานนฺท สัพฺพโลเกอนภฺริต-
สพฺพโลเก อนภฺริตสฺสยฺยา สัจฺญฺยา เป็นไฉนเล่า ?
อิธานนฺท ภิกฺขุ คุณก่อนอนานนฺท ภิกฺขุในธรรมวินัยนํ
เย โลเก อุปายุปาทานา อุบายเป็นเหตุถึอมนํเหล่าใดในโลก
เจตโส อธิฏฺฐานาภินิเวสฺสานุสฺยา มีความถึอมนํด้วยความตั้งจิตไว้
เป็นอนุสสัย

เต ปชฺชนฺโต วิรมติ น ละอุบายเป็นเหตุถึอมนํเหล่านั้น
อุปาเทียนฺโต เสียไมถึอมนํ ย่อมงดเว้นเสีย
อัย วุจฺจตฺตานนฺท สพฺพโลเก คุณก่อนอนานนฺท อັນนํ [เรา]
อนภฺริตสฺสยฺยา กล่าวว่า สัพฺพโลเกอนภฺริตสัจฺญฺยา.

๙. กตฺมา จานนฺท คุณก่อนอนานนฺท สัพฺพสํฆาเรสุ-
สพฺพสํฆาเรสุ อนิจฺจสฺสยฺยา อนิจฺจสัจฺญฺยา เป็นไฉนเล่า ?
อิธานนฺท ภิกฺขุ คุณก่อนอนานนฺท ภิกฺขุในธรรมวินัยนํ

๑. ตามนัยอรรถกถาแห่งหนึ่งว่า ความพัวพันและความถึอมนํ เหล่าใดในโลก ซึ่งเป็นความตั้งใจยึดไว้และนอนเนื่องของจิต.

สพฺพสงฺขารเหหิ อฏฺฐิยติ	ย่อมเบื่อหน่าย ย่อมระอา ย่อม
หฺรายนติ ชิคฺคฺจนฺติ	เกลียดชังแต่สังขารทั้งปวง
อัย วุจฺจตานุท	ดูก่อนอานนท์ อันนี้ [เรา] กล่าว
สพฺพสงฺขารesu อนิจฺจสฺสยฺมา	ว่า สัพพสังขารesu นิจจังสัจจัญญา.
๑๐. กตมา จานินฺท	ดูก่อนอานนท์ อานาปานสติ เป็น
อานาปานสฺสตี	ไฉนเล่า ?
อิชานนฺท ภิกฺขุ	ดูก่อนอานนท์ ภิกษุในธรรมวินัยนี้
อรณฺยคโตะ วา	ไปที่ป่าก็ตาม
รุกฺขมฺมูลคโตะ วา	ไปที่โคนไม้ก็ตาม
สุญฺญาคารคโตะ วา	ไปที่เรือนว่างเปล่าก็ตาม
นีสิตฺติ ปลฺลตฺตงฺกํ อากฺขิตฺตฺวา	นั่งคู้บัลลังก์ [คือขัดสมาธิ]
อุหฺมํ กายํ ปณฺิชาย ปรีมฺมุขํ	ตั้งกายให้ตรง ดำรงสติไว้มั่น
สตี อุปลฺกฺฐเปตฺตฺวา	เฉพาหน้า
โส สโตว อสฺสสตี	เธอย่อมมีสติหายใจออก
สโต ปลฺลสฺสตี	ย่อมมีสติหายใจเข้า.
ที่ ๑. ทิฆมฺ วา อสฺสสฺสนฺโต	หรือเมื่อหายใจออกยาว ก็รู้ชัดว่า
ทิฆมฺ อสฺสสฺสามีตี ปชานาตี	บัดนี้เราหายใจออกยาว
ทิฆมฺ วา ปลฺลสฺสสฺสนฺโต ทิฆมฺ	หรือเมื่อหายใจเข้ายาว ก็รู้ชัดว่า
ปลฺลสฺสสฺสามีตี ปชานาตี	เราหายใจเข้ายาว [นี้เป็นหมวด

รสฺถํ วา อสฺสสนฺโต รสฺถํ หรือเมื่อหายใจออกสั้น ก็รู้ชัดว่า
อสฺสสามีติ ปชานาติ เราหายใจออกสั้น

รสฺถํ วา ปสฺสสนฺโต รสฺถํ หรือเมื่อหายใจเข้าสั้น ก็รู้ชัดว่าเรา
ปสฺสสามีติ ปชานาติ หายใจเข้าสั้น [นี่เป็นหมวดที่ ๒]

สพฺพกายปฏฺฐิเวทึ ย่อมสำเหนียกว่า เราจักเป็นผู้
อสฺสสิสฺสามีติ ลิกฺขติ กำหนดรู้กายทั้งหมดหายใจออก

สพฺพกายปฏฺฐิเวทึ ปสฺสสิสฺ- ย่อมสำเหนียกว่า เราจักเป็นผู้
สามีติ ลิกฺขติ กำหนดรู้กายทั้งหมดหายใจเข้า
[นี่เป็นหมวดที่ ๓]

ปสฺสสมุขํ กายสงฺขารํ อสฺสสิสฺ- ย่อมสำเหนียกว่า เราจักเป็นผู้
สามีติ ลิกฺขติ ระวังกายสังขารหายใจออก

ปสฺสสมุขํ กายสงฺขารํ ย่อมสำเหนียกว่า เราจักเป็นผู้
ปสฺสสิสฺสามีติ ลิกฺขติ ระวังกายสังขาร หายใจเข้า [นี่เป็น
หมวดที่ ๔] ใน ๔ หมวดนี้กล่าว
ด้วยกายานุปัสสนาสติปัฏฐานเพราะ
ลมหายใจเป็นส่วนกาย.

ที่ ๒. ปีติปฏฺฐิเวทึ ย่อมสำเหนียกว่า เราจักเป็นผู้
อสฺสสิสฺสามีติ ลิกฺขติ กำหนดรู้ปีติ [คือความอิมกาย
อิมใจ] หายใจออก

ปีติปฏิสังขารปฐกัถวาที ปสฺสสฺสึสสามีติ ย่อมสำเนียงกว่า เราจักเป็นผู้
ลิกฺขติ กำหนดรู้ปีติ หายใจเข้า [ใน ๒
ข้อนี้ ประสงค์ผู้ที่ได้ปฐมฌาน
ทุติยฌานซึ่งประกอบด้วยปีติ นี้เป็น
หมวดที่ ๕]

สุขปฏิสังขารปฐกัถวาที ย่อมสำเนียงกว่า เราจักเป็นผู้
ลิกฺขติ กำหนดรู้สุข [คือความสุขกาย
สุขจิต] หายใจออก

สุขปฏิสังขารปฐกัถวาที ย่อมสำเนียงกว่า เราจักเป็นผู้
ลิกฺขติ กำหนดรู้สุข หายใจเข้า [ใน ๒ ข้อนี้
ประสงค์ผู้ที่ได้ปฐมฌาน ทุติยฌาน
ตติยฌาน ซึ่งประกอบด้วยสุข
นี้เป็นหมวดที่ ๖]

จิตฺตสังขารปฐกัถวาที ย่อมสำเนียงกว่า เราจักเป็นผู้
อสฺสสฺสึสสามีติ ลิกฺขติ กำหนดรู้จิตตสังขารหายใจออก
จิตฺตสังขารปฐกัถวาที ย่อมสำเนียงกว่า เราจักเป็นผู้
ปสฺสสฺสึสสามีติ ลิกฺขติ กำหนดรู้จิตตสังขารหายใจเข้า [นี้
เป็นหมวดที่ ๗]

ปสฺสสมุภยํ จิตฺตสังขารํ ย่อมสำเนียงกว่า เราจักระงับ
อสฺสสฺสึสสามีติ ลิกฺขติ จิตตสังขารหายใจออก

ปสฺสมฺภยฺ จิตฺตสฺงฺขารํ ย่อมสำเนียงกว่า เราจักระงับ

ปสฺสสฺสึสฺสามีติ สิกฺขติ จิตตสังขาร หายใจเข้า [นี่เป็น
หมวดที่ ๘] ตั้งแต่หมวดที่ ๕
ถึงหมวดที่ ๘ สี่หมวดนี้ กล่าวด้วย
เวทนนานุปีสสนาสติปัฏฐาน เพราะ
ปีติสุขเป็นส่วนเวทนา.

ที่ ๓. จิตฺตปฺปฏิสฺสเวทึ ย่อมสำเนียงกว่า เราจักเป็นผู้

อสฺสสฺสึสฺสามีติ สิกฺขติ กำหนดรู้จิต หายใจออก

จิตฺตปฺปฏิสฺสเวทึ ปสฺสสฺสึสฺสามีติ ย่อมสำเนียงกว่า เราจักเป็นผู้
สิกฺขติ กำหนดรู้จิต หายใจเข้า [นี่เป็น
หมวดที่ ๙]

อภิปฺปโมทญฺ จิตฺตํ ย่อมสำเนียงกว่า เราจักทำจิตให้

ปสฺสสฺสึสฺสามีติ สิกฺขติ บันเทิง หายใจเข้า [ใน ๒ ข้อนี้
ประสงค์ความบันเทิงจิตด้วยอำนาจ
สมถะ นี่เป็นหมวดที่ ๑๐]

สมาทหฺ จิตฺตํ อสฺสสฺสึสฺสามีติ ย่อมสำเนียงกว่า เราจักตั้งจิตเป็น
สิกฺขติ สมาธิ หายใจออก

สมาทหํ จิตฺตํ ปสฺสทิสฺสสามีติ ย่อมสำเนียงกว่า เราจักตั้งจิตเป็น
สิกฺขติ สมาธิ หายใจเข้า [ใน ๒ ข้อนี้
ประสงคฺจิตที่เป็นสมาธิ ด้วยอำนาจ
ฌาน นี้เป็นหมวดที่ ๑๑]

วิโมจยํ จิตฺตํ อสฺสทิสฺสสามีติ ย่อมสำเนียงกว่า เราจักเปลื้องจิต
สิกฺขติ หายใจออก

วิโมจยํ จิตฺตํ ปสฺสทิสฺสสามีติ ย่อมสำเนียงกว่า เราจักเปลื้องจิต
สิกฺขติ หายใจเข้า [ใน ๒ ข้อนี้ประสงคฺ
ความเปลื้องจิตจากนิรวณํ วิตก
วิจาร์ ปิตฺติ และสุขด้วยอำนาจฌาน
นั้น ๆ นี้เป็นหมวดที่ ๑๒] ตั้ง
แต่หมวดที่ ๕ ถึงหมวดที่ ๑๒ สี่
หมวดนี้กล่าวด้วยจิตตานุปัสสนา
สติปัฏฐาน ตั้งแต่หมวดที่ ๑ ถึง
หมวดที่ ๑๒ นี้ว่าด้วยสมถะ.

ที่ ๔. อนิจฺจานุปสฺสตี ย่อมสำเนียงกว่า เราจักพิจารณา
อสฺสทิสฺสสามีติ สิกฺขติ เนื่อง ๆ ซึ่งความเป็นของไม่เที่ยง
ของนามรูป หายใจออก

ปฏินิสฺสคฺคานุปฺสฺสึ ย่อมสำเนียงว่า เราจักเป็นผู้

ปฺสฺสสฺสิตฺตสมิตฺติ ลิกฺขติ พิจารณาเนื่อง ๆ ซึ่งความสงัด

ความถึม่นในนามรูป หายใจเข้า

[นี่เป็นหมวดที่ ๑๖] ตั้งแต่หมวด

ที่ ๑๓ ถึงหมวดที่ ๑๖ ถึงหมวดนี้

กล่าวด้วยธัมมานุปัสสนาสติปัฏ-

ฐาน เพราะนามรูปเป็นธัมมารมณ

นี้ว่าด้วยวิปัสสนา.

อัย วุจฺจตฺตานนฺทํ คุณก่อนอานนท์ อันนี้ [เรา] กล่าว

อานาปานสฺสตี ภา อานาปานสติ.

สเจ โข ทฺวํ อานนฺทํ คุณก่อนอานนท์ ถ้าวเธอ

คิริมานนฺทสฺส ลิกฺขฺอนุ ฟังไปหาแล้วแสดงสัญญา ๑๐ ประ-

อฺปฺสํกมิตฺตฺวา อิมํ ทส การเหล่านี้แก่ภิกษุคิริมานนท์ไซริ.

สญฺญา ภาเสยฺยาลิ

จํานํ โข ปเนตํ วิชฺชติยํ ข้อนี้เป็นเหตุที่จะให้อาพาธ [ความ

คิริมานนฺทสฺส ลิกฺขฺอนุ อิมํ เจ็บ] ของคิริมานนท์ภิกษุนั้นสงบ

ทส สญฺญา สุตฺตฺวา โส อาพาธ ระงับโดยเร็วพลัน เพราะได้ฟัง

จํานํ โส ปฏฺธิปฺปสฺสสมฺภเยย สัญญา ๑๐ ประการเหล่านี้.

อถ โข อายสฺมา อานนฺโท ลำดับนั้น พระอานนท์ผู้มีอายุ

ภควโต สนฺตฺติเก อิมํ ทส เรียนสัญญา ๑๐ ประการเหล่านี้ใน

สญฺญา อุกฺคเหตฺตฺวา สำนักพระผู้มีพระภาคแล้ว

[นโม แปล]

นโม ตสฺส ภควโต ขอนอบน้อมแต่พระผู้มีพระภาคผู้
อรหันโต สมมาสมพุทฺธสฺส. อรหันต์ ตรัสรู้แล้วเองโดยชอบ
 พระองค์นั้น.

[สรณคมน์ แปล]

พุทฺธํ สรณํ คจฺฉามิ ข้าพเจ้าถึงพระพุทฺธเจ้า ว่าเป็น
 สรณะ [ที่พึ่ง ที่ระลึก]
ชมิมํ สรณํ คจฺฉามิ ข้าพเจ้าถึงพระธรรมว่าเป็นสรณะ.
สงฺฆมํ สรณํ คจฺฉามิ ข้าพเจ้าถึงพระสงฆ์ ว่าเป็นสรณะ
พุทฺธมฺปิ พุทฺธํ สรณํ คจฺฉามิ ข้าพเจ้าถึงพระพุทฺธเจ้า ว่าเป็น
 สรณะ แม้ครั้งที่สอง.
ตฺถมฺปิ ... แม้ครั้งที่สาม ... [ความนอกนั้น
 เหมือนกัน].

[สัจจกิริยาคาถา แปล]

นตฺถิ เม สรณํ อญฺญํ สรณะอื่นของข้าพเจ้าไม่มี.
พุทฺธो เม สรณํ วรํ พระพุทฺธเจ้า เป็นสรณะอันประ-
 เสริฐของข้าพเจ้า
เอเตน สจฺจวชฺเชน ด้วยความกล่าวคำสัตย์นี้

โสตถิ เม โหตุ สพฺพทา ขอความสวัสดิ ความเจริญ จง
มีแก่ข้าพเจ้าในกาลทุกเมื่อ.

....ธมฺโม.... พระธรรม....

....สงฺโฆ.... พระสงฆ์....

[ความนอกรันเหมือนกัน].

[มหาการุณโก แปล]

มหาการุณโก นาโถ พระพุทธเจ้าผู้เป็นที่พึ่ง พระองค์
ทรงประกอบด้วยพระกรุณาอัน
ใหญ่

อตฺถาย สพฺพปาณินํ ปุเรตฺวา ทรงบำเพ็ญพระบารมีทั้งสิ้น เพื่อ

ปารมี สพฺพทา ประโยชน์แก่สัตว์ทั้งปวง

ปตฺโต สมนุโพธิมุตฺตมํ ทรงบรรลุสัมโพธิญาณอันอุดมแล้ว

เอเตน สจฺจวชฺเชน ด้วยความกล้าคำสัตย์นี้

มา โหนฺตุ สพฺพปฺทฺทฺวา ขออุปถัมภ์วันตรายทั้งปวงจงอย่ามี

....หิตาย.... เพื่อเกื้อกูล....

....สุขาย.... เพื่อความสุข....

[ความนอกรันเหมือนกัน].

[ภัทเทภรตฺตคาลา แปล]

อดีต นานุวาคเมยฺย ผู้มีปัญญาไม่ควรทำสิ่งที่ล่วงไป
แล้วให้มาตามอยู่ในจิต

น หิ โน สงฺครนฺเตน เพราะวาความหน่วงเหนี่ยว [ผ่อน
มหาเสเนน มจฺจุณา ผัน] กับด้วยมฤตยู [ความตาย]
ซึ่งมีเสนาใหญ่นั้นไม่ได้เลย.

เอวฺ วิหาวิมาตาปี อโหระตฺตม- นักปราชญ์ผู้สงบระงับยอมกล่าว
ตฺนุทิตํ ตํ เว ภทฺเททฺตโรตฺติ [สรรเสริญ] ผู้มีปัญญาซึ่งมีธรรม
สฺนุโต อจฺจุชฺเช มฺนินฺติ เป็นเครื่องอยู่ มีความเพียรเผา
กิเลสให้เร่าร้อน ไม่เกียจคร้าน
[หมั่น] ทั้งวันและคืน อย่างนี้
ผู้นั้นแล้ว ผู้มีราตรีเดียวเจริญ
ด้วยประการฉะนี้แล.

[ปัจพโตปมสุตตคคาถา แปล]

ยถาปี เสลา วิปฺลสา นภํ แม้นันใด ภูเขาทั้งหลายแล้วด้วย
อาหจฺจ ปพฺพตา หินอันไพบูล จดท้องฟ้า
สมนฺตา อหฺนฺปริเยยฺยํ บค [สัตว์ป่าชนิด] กลิ้งเข้ามา
นิปฺโปถฺนฺตา จตฺตฺทิสฺสา โดยรอบทั้ง ๔ ทิศ
เอวฺ ชฺรา จ มจฺจุ จ ฉนั้นนั้น ความแก่และความตาย
อชฺวตฺตฺนฺติ ปาณินฺ อ้อมครอบงำสัตว์ทั้งหลาย
ขตฺติเย พฺราหฺมณฺ เวสุเส คือกษัตริย์ พราหมณ์ คนพลเรือน
สฺตฺตฺเต จณฺทาลปฺกฺกุเส คนไพร่ คนจัณฑาลและคนเท
คอกไม้

น กิณฺจิ ปรีวชฺเชติ สพุพ- มิได้ยกเว้นใคร ๆ เลย ย่อมย่ำยี

เมวาทิมทุทติ สัตว์ทั้งปวงทีเดียว

น ตตฺถ หตฺถินฺนํ ภูมि ธณานํ น ภูมิ [ภาคพื้น] แห่งพลช้าง ย่อม

น ปตฺติยา ไม่มีในชราและมรณะนั้น ภูมิแห่ง

พลรถ ก็ไม่มี ภูมิแห่งพลทหาร

เท้า ก็ไม่มี.

น จาปี มนุชฺชยฺยุชฺชน สกฺกา อนึ่ง ไม่มีใครอาจที่จะชำนะ [ชรา

เชตุํ ชเนน วา และมรณะนั้น] ได้ด้วยการสู้รบ

ด้วยเวทมนตร์หรือด้วยทรัพย์

ตสฺมา หิ ปญฺจติโต โปโส เพราะฉะนั้นแล บุรุษผู้บัณฑิตมี

สมฺปสฺสํ อตฺถมตฺตโน พุทฺธเช ปัญญา เมื่อเห็นประโยชน์ของตน

ชฺมเม จ สงฺเม จ ธีโร สทฺธิ์ ควรทำศรัทธา [ความเชื่อ] ให้

นิเวสเย ตั้งมั่นในพระพุทธเจ้าและพระ

ธรรมและพระสงฆ์.

โย ชฺมมจาริ กายเณ วาจา ย ผู้ใดประพฤดิธรรม [ความชอบ]

อฺุท เจตสา ด้วยกาย ด้วยวาจาหรือด้วยจิต

อิเชว นํ ปสฺสฺนฺติ [เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย] ย่อม

สรรเสริญผู้นั้น ในโลกนี้แน่แล

เปจฺจ สกฺเค ปโมทติ [ผู้นั้น] ละโลกนี้ไปแล้ว ย่อม

ปราโมทย์ [บันเทิง] ในสวรรค์.

[อริยชนคณา แปล]

ยสุส สทุธา ตถาคเต ศรัทธาของผู้ใดเป็นธรรมดาไม่
อจลา สุปติภูจिता ห้วนไหว ตั้งมั่นดีแล้วในพระ-
ตถาคต
สีลญจ ยสุส กลฺยาณํ อนึ่ง คีลของผู้ใดไปจากโทษ
อริยกนฺตํ ปัสสิตํ [งาม] เป็นที่ยินดีแห่งพระอริยเจ้า
อันบัณฑิตสรรเสริญแล้ว
สขุเม ปสาโท ยสุสคฺคฺติ อนึ่ง ความเลื่อมใสในพระสงฆ์
ย่อมมีแก่ผู้ใด
อุชฺฐุตถญจ ทสฺสนํ อนึ่ง ทิฏฐิ [ความเห็น] ของผู้ใด
เป็นธรรมดาที่ตรง
อทลิตุโทติ ตํ อาหุ [นักปราชญ์ทั้งหลาย] ได้กล่าวผู้
นั้นว่าเป็นคนไม่จน
อโฆมนุตฺตสฺส ชีวิตํ ชีวิต [ความเป็นอยู่] ของผู้นั้น
ไม่เปล่า [จากประโยชน์]
ตสฺมา สทุชฺฌจ สีลญจ ปสาทํ เพราะฉะนั้น ผู้มีปัญญาเมื่อมา
ธมฺมทสฺสนํ อหฺมุญฺเชถ เมธาวิ ระลึกถึงพระพุทธศาสนา [คำสั่ง-
สร้ พุทฺธานสาสนนฺติ สอน] ของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย
ควรประกอบศรัทธาและศีลและ
ความเลื่อมใสและความเห็นธรรม
ไว้ให้เนื่อง ๆ ด้วยประการฉะนี้แล.